

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIAISKY.

Roč. IX.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1878.

Číslo 3.

Generál Skobelev.

Kvetinárka.

Obrázok z veľmestského života.

Od *Miloslava Dumného*.

(Pokračovanie.)

VII.

Umenie je iskra božskosti, ono by malo zošlachtiť srdce ľudské a svätým zápalom nadšenú dušu človeka unášať povznešeným letom nad priestor nízkej zemskej. Tak tomu rozumeli krasoumní Gréci a dali každému umeniu božským nymbom ožiarenu Musu za genia, za predstavovateľku, za stupiteľku. Umenie vo väčšej miere pestovali voždy vyššie stavy, bo ono potrebuje prísriedkov, nákladkov. Tak boli chudobní pevcí, básnici, chudobné knažky a knazovia Thalio, Poesie a Terpsychory, — ale mali bohatých Maecenov. Srdce každého človeka viac menej túži po umení; pravda, že u nízkych vyráža sa táto túžba a označuje sa len primitívne. U ľudu vidíme tie najprimitívnejšie malby na skle, predstavujúce Jánošíkov a Hrajnoh. U bohatých nachádzame v palácoch vzory a kopie veľkých majstrov z rozličných škôl v farbách olejových a ocelorezbách. Ľud spieva si jednoduché piesne od srdca, vzdelanci vysokocenné skladby Chopina, Beethovena, Mozarta, Liszta atď. Ľud tančí si prirodzené jednoduché starootcovské tance svoje, vyššia vrstva tance umelé a naučené a kochá sa v smyselne divých, neprirodzených skokoch ballerín rozbujnelých a kankanov francúzskych. Umenie nemalo by byť protiprirodným. A prečo čo sa stalo z neho v rukách ľudských, nech by si ho tak Musy starodávne, tieto prototypy čistoty a prírody, teraz obzrely — nemožno, žeby nezaplakaly nad ním i nad pokolením ľudským prevráteným! Umenie nemie viac ľudstvu prísriedkom sošlachtenia, ale bujnosti a hrešenia.

Biedny, zaslepený človek usiluje sa všetko ztrhnúť do kaluže svojej náruživosti. Tak ponížil on vedu za služku svojich bludov, tak zneužil on umenia za otrokyňu svojich hriešnych rozmarov. Pozrite na tie frivolné malby verejné miesta vraj zdobiace! Počujte tie nemravné a oplzlé spevy spevákov ľudu po

veľmestách každého večera verejne debütujúcich a obzrite si nevkusné krásocit hano-biace baletty, ktoré zle pochopený vkus estetický každej spevohre zavesiť sa usiluje, jakoby bez toho jej predstavenie ani nič platným nebolo. Lúbim ja pekné malby, kresby, obrazy; blaží ma dojemný, čistý, nadšený alebo zadúmený spev spevokolov, žníc, devíc, junákov; rád mám ľahké, vkusné, slušné pohyby tancujúcej mládeže: no, opovrhujem tými, ktorí zneužívajú umenie toto tak, jako i božskosť poesie k cieľom znemravným, nepravosti plným. Však ver i ty, ľúbý čitateľu môj? Na to ti prinášam toho životné príklady, aby sa ti zhnusily, aby si sa od nich odvrátil.

Aurel Podhorský bol gavalier dobre známy vo veľmeste. Sport, klub, divadlo, koncerty vidaly ho čo horlivca svojho. Nejednej kontessky aristokratickým taktom bijúce srdiečko túžilo po ňom a nejedna vyfrizovaná hlávka pomýšľala na to, uloviť si srdce jeho do siete svojej a stať sa blaženou po boku jeho v živote. Ale Aurel zdal sa byť chladným jako ocel. A jak by nie pri zásadách, ktoré manželstvo považovali za fádnu alianciu a domácnosť rodinnú za väznenie svobodného ducha. Žena bola mu len zábavkou; na jednu upútať sa prez celý život — to pokladal za moderné rabstvo pre muža. Neodvislosť a neobmedzenosť vo všetkom, to byly jeho ideale.

Národné divadlo veľmesta často malo hostí na niekoľko predstaveniach, hostí tých najchýrejších europejských spevákov operných a spevkýň. Tieto poslednie zanimaly obzvlášte modrokrevných aristokratických mladých gavalierov. Jím k vôli mnoho robila i sama intendantúra národného divadla, ba oni ňou vládli úplne; dľa jich vôle pozývala ona osoby k úlohám hostovským, dľa jich vôle byly i obyčajne herečky angažované. Za koho sa kassíno magnátske a „sportklub“ zaujali, ten bol svojho angažmá istý; proti

komu sa oni vyslovili, ten mohol sobrat svoje veci a ísť s Pánom Bohom z velmesta, tomu viacej tam ruže nekvitly. Práve tak bolo to i pri vystúpení jednotlivých umelcov pri predstaveniach. Koho kassíno a „sportklub“ obľubovali, tomu sa dostalo kytiiek, vencov, darov vyznačenia za hru; koho neportovali, toho hra bola chladne prijatá a čo by bol kto býval, ba mohol byť rád, že sa mu niečo horšieho neprihodilo. Vzáctne boly pekné herečky a šumné baletné tanečnice. Tie premenily sa často po divadle v nobl miestnosťach veľkomestskej peleše v necudné bachantky, sláviace celé noci s priateľmi svojimi nekalé orgie. Niekedy závodil circus Renzov s národným divadlom poťažne personálom jeho. Renzove baletky sú svetochýrne a nemôže závodit s nimi ani viedeňský, ani budapeštský balet divadelní. Čo div, že veľmesto Uhorska jedného času muselo Renza takrečeno vypovedať z mesta, keď mu lehotu ďalšieho trvania cirku jeho na mestskom rynku svätého Štefana nepredžilo v tej obave, že všetky divadlá veľmestské k pádu privedie. Navštevovanie cirku bolo epidemické; zanedbávanie divadiel bontonné, moderné. Predok vyvodily v tomto vysoké kruhy aristokratov.

Aurel Podhorský nezostal nazpät za svojimi súdruhmi, lež bol každý večer v jednej loži cirku. Robil to tým viacej k vóli svojim druhom, keď mu slúbili, že i oni súčasnia sa jednomu každému vystúpeniu Miss Oceania, ktorá čo hosť od národného divadla pozvaná má byť na viacej predstavení operných. Ochetne dal svoje dukáty na šlachetný cieľ zakúpenia darov a skvosných vencov pre jednu lebo druhú jazdiacu krásku cirkusu, majúc ten slub priateľov, že i oni prispějú k osláveniu vystúpenia Oceaninho.

Miss Oceania bola chýrečná speváčka. Stála svojho času na rovnjej čiare s Patti a Luccou, čosi srednieho medzi oboma predstavujúc. Rodom bola z Uhorska; poangličtenie jej padá do tej doby, keď debüttovala v Londone a New-Yorku. Pešť očakávala ju nadšene, pripisujúc všetky triumfy, ktoré Oceania slávila v Europe i za oceanom, čo výtobytk madarského národa. Aurel poznal sa s ňou v Paríži. Jej hra, spev práve tak,

jako i jej toilleta, očarily ho. Vyrozumejúc, že je to vlastne krása Uhorska, zahorel vášnivou úľubou ku nej a blížil sa jej. Šlo to veľmi ťažko. Keď sa Aurel počal dobývať k hradbe jej srdiečka, zkušil, že je to hradba tým viac nedobytná, čím viac dandych a gentlemanov ju obliehalo. Čo viacrás vystúpila Oceania, tým viac ho očarila, tým viac sa mu lúbila; bo bola voždy povábnjšou, krajšou. Musel sa k nej dostať. Nekolko dukátov jej chyžnej daných otvorilo mu dvere ku nej. Chytrá chyžná upozornila svoju miss na bohatého grófa z Uhorska, o ktorých svet zná, že svoje majetky v cudzozemsku potroviť zvykli. A on dostal sa k nej. Aurel zalúbil sa do nej až do zbláznenia. Chtiac ju dandym parížskym odtiahnuť, nahovárал ju k hostovským úlohám v Pešti, darilo sa mu to s obefou päťdesiat tisíc zlatých.

VIII.

Aurel išiel Oceanii v úsrety. Nepísal jej, aby ju tým viac oddanosťou svojou mile prekvapit mohol; lebo podľa listovného usrozumenia sa jejich mal ju on v nádraží veľmestskom očakávať. Ona naskrze nebola na to prihotovená, aby už v Berlíne s Aurelom v úsrety jej prichodiacim sa sišla. Stalo sa ale tak. Nedočkáva uhorská krev Aurelova nemala pokoja a pobúdzala ho zbožňovanej speváčke v úsrety spiechať. Sretli a sišli sa na stanici Berlínskej. Aurel nadšene lúbal rúčku Oceaniiinu, a ona dívala sa na prvý pohľad dost chladne naň, majúc po boku svojom jedného mladého gavaliera. Nobl gavalier blasírovane pozeral na novopríchodzieho.

Miss Oceania nenúteno predstavila oboch sokov vzájomne:

„Pán Laverier, pán Podhorský!“

Laverier odprevádzal speváčku z Paríža až na hranice Uhorska, o ktorom mal to presvedčenie, že je to veľmi nebezpečná krajina, lebo že v nej je plno banditov a zákerníkov. Díva miss Oceania nebola bez velikých pokladov skvosu, diamantových okrás a perál. Vieme, že Patti i ona týmito nie menej imponujú obecnstvu, lež svojou hrou a spevom.

Aurel bol nielen nemilo prekvapeným, vidiac milovnicu svoju v sprievode mužskom, ale mal si temer zúfať. Žiarlivosť, táto sestra lúbosti (lúbosť a žiarlivosť sú iste dve vlastné sestry) precítila v srdci jeho v celej sile svojej. Keď sa gavalier Laverier vo Viedni s divou speváčkou a Aurelom bol rozlúčil, nezameškal jej výčitky robiť tvrdiac, že na smrť sa moril túžbou a očakávaním jej a teraz — ona v každom veľmeste iného zbožňovateľa majúca len pohráva si s nim.

„Aurel môj, počínam cítiť rešpekt pred Uhorskom, keď ma prvý gavalier tohto kraja takto víta. To je urazenie!“

„Lúbosť nemôže urážať, Oceania drahá! A zo mňa hovorí lúbosť. Na uhorskom území soka trpieť nebudem.“

„Soka? Hahaha! Laveriera máš ty za soka? To je smiešne. Poďakovať, odmeniť bys sa mu mal za veľkodušnosť jeho, ktorou bol tak láskavým, že mi bol na ceste sprievodčím.“

„Prečo si mi nepísala? Ja by som ti bol až do Paríža prišiel v úsrety.“

„Divím sa ti aristokratovi a svetomuzovi, že si tak malicherným v podobných vecach. V Paríži si o vela vznešenejšie smýšľal. Tvoja a moja vlasť zdá sa byť ešte ďaleko zaostala v kultúre, keď ťa takýmto malicherným ideám vyučila.“

„To vyzerá zas urážkou pre mňa.“

„Teda buďme kvit! Ani slova viacej o tom. Mimo ešte jedného prozaického slova, slova prosby k tebe, ku gavalierovi uhorskému.“

„Rozkáz, Oceania.“

„Laverier je chudobným umelcom, svojho remesla koncertistom. Cestu so mnou sem konal na tvoj účet. Budeš tak láskavý, obratom pošty mu ju nahradiť?“

„Zasluhuje toho?“

„Či ma verne nedoprevadil do tvojho náručia?“

„Baže! Kolko vynáša ten honorár?“

„Cestovné útraty, prosím! Maličkosť. Päťdesiat dukátov.“

„Zajtrá jich má mať na ceste.“

„No, a čakajú ma krajanovia s nadšením? Je v Uhorsku teraz vskutku inteligentné

obecenstvo? Ja som počula, že krajanovia naši znajú len hudbu cigánov a spevy zníc?“

„Moja Oceania bude, verím, so svojimi krajanmi spokojná.“

„Keď s nimi nie, aspoň s tebou?“

„To je moja najsvätejšia snaha.“

Oceania vystúpila v opere „Hamlet“ s ňou „Ofelia“, v „Hugenottoch“ s ňou „Valentína“ a s ňou „Mignon“ a obecenstvo bolo očarené.

Čím väčší bol jej chýr a väčšia obľúbenosť u obecnstva, tým viacej zbožňovateľov hrnulo sa ku nej a otáčalo ju. V krátkom čase vyznávať počala, že je Uhorsko nie krajom barbarov, jako si ho ona posiaľ predstavovala.

Aurel nebol by dbal, keby v tomto ohľade bolo chcelo byť Uhorsko opravdovým barskom.

Soirée jedno stíhalo druhé soirée a každého žiariacou hviezdou bola, samo sebou sa rozumie, — Oceania. Všetko obdivovalo ju. Jedni obdivovali jej diamanty, iní blesk jej čarovných očí, tamti opäť jej spev. A jej vtip, jej rozmar, ktorý nie menej bystro prúdil sa nad jej spev — to všetko bolo omamujúce, žiariace, očarujúce! Len keby tej liberálnosti menej bolo pri nej bývalo, ostatní všetko by jej bol Aurel prehladol; so všetkým by sa bol uspokojil. Ale tie jej parížskou svobodomyseľnosťou dýchajúce spevy! A tá jej nestálosť, vrtkavosť, tekavosť!

Ale či to neboli i jeho ideály? Veď i on neľúbil obmedzeným byť, veď sa i on nechcel viazať, veď si i on žiadal voždy byť neodvislým! Nebol novákom na ceste lúbosti, nejedna mu na nej ružička vykvitla, nad žiadnu nebolastil, jestliže uvädla; — lež pri Oceanii rania ho ustavične len pichlavé trne. Ešte žiadnu ženskú tak neľúbil, pre žiadnu tolko neobetoval, jako pre túto divú speváčku divadelnú. Však žiadna mu takou neprístupnou, takou prežiaducnou a preca tak chladnou, odmeranou nepredchodila, jako práve táto! Dakedy div že sa nezostlil v smutnom stave svojom.

Po slávyplnom vystúpení Oceanie a po skvelom soirée klačal Aurel v budoire pred Oceaniou. Ona usmievala sa mu blahosklonne, lež jej milý úsmev nebol v stave podobný

vylúdiť na starosti a či ťažkých myšlienok plnom obličaji jeho.

„Nie si so mnou spokojným vo vlasti svojej, Aurel? Prečo si zo dňa na deň zá-
dumčivejším a smutnejším?“

„Ty nie si mi oddaná, Oceania.“

„Zase výčitky, ustavičné výčitky. Povedz mi, koho som tu v Pešti vyznačila mimo teba? Žiadneho gavaliera pozvanie k soireé som neprijala, mimo tvojho; od žiadneho som dary neprijala, mimo teba a žiadnemu som ešte okolo krku nepadla mimo teba.“

A tu celkom na spôsob herečky padla Aurelovi okolo hrdla, vyobjímala ho a dlhotrvajúcim, vrelým bozkom zamkla výčitky jej robiace ústa jeho.

„Oceania, živôt môj!“ zaupel Aurel omámený, „ja chcem, aby si ty výlučne len mne samému patrila. Na koho sa ty mimo mňa usmeješ, toho ja zavraždím; koho ty mimo mňa vyznačíš, toho ja prekolem; koho . . .“

„Dost, dost, pre Boha!“ pretrhla ho vo vyhrázaní Oceania. „Či šampaňské víno hovorí z teba a či chceš prísť a mňa tiež chceš priviesť o rozum? Hahaha, ty si počínaš jako Othello. Biely Othello, hahaha!“

„Ty si zo mňa smiechy strojíš? Tys ukrutná, Oceania! Smiluj sa nado mnou, smiluj nad biednym srdcom mojím.“

„Aurel, uspokoj sa! Pozajtrá odcestujem do Viedne. Opustím svojich horkokrevných krajanov a pôjdem k slimácej krve Nemcom. Na tych nebudeš mať príčinu žiarlivým byť!“

„Oceania, živôt môj! Ostaň tu, pod so mnou, bývaj v mojom paláci, buď mojou ženou, bohyňou . . .“

„Aurel! Nesmiem byť ptáčkom v klietke . . . Mne je palác príruky priestor! . . . Moje lety idú celým svetom.“

A objímajúc a bozkávajúc opäť Aurela, sadla k pianu a sladko mu zanôtila:

„Lastovička letí,
Má ona dva svety,
Večne ľúbi leto;
To speváčky obraz —
Dnes tu, zajtrá tam zas:
Lúbim stav ten preto.“

IX.

Eugen Turský žil si v blaženom manželstve s Ellou Podhorský.

Čím viacej museli sa starať o každodenné potreby, tým viacej otužovali sa vo vzájomnej láske, tým si boli jedon druhému vzácnejšími. Eugen nebral si Ellu zo špekulácie, jako to dôstojníci vojanskí obyčajne robievajú, aby bezstarostne parádny život viesť mohli. Už to každý dôstojník za tým ide, aby aspoň kauciu na základinu pensie rodinnej potrebnú mohol mať so ženou poistenú. Eugen ani o to sa pri svojej milovanej Elle nestaral. Po matke svojej mal malické dedictvo, to upotrebil ku kaucii, aby len milovanú Ellu svojou nazývať mohol. Z čistej a úprimnej lásky vzal si ju on za manželku. A Ella dokázala nezkalenú a obetovavú lásku k nemu takže tým, že odrieknuc sa všetkeho, zaňho šla. Ona bola jedinou dcérou bohatého grófa Adeodata Podhorského. Aristokratickí mladíci sa len len hemžili okolo nej. Mohla si v nich dľa ľúbosti vyberať. Mohla mať bohatstvo, slávu sveta a ona podala ruku drienemu síce, lež chudobnému stotníkovi. Eugen bol prvou láskou srdca Ellinho; ešte v pensionate sišla sa s nim a od prvého poznania sa cítilo jej srdce tak, že — „tento alebo žiadon.“

Tento manželský sväzok všetci dôstojníci a jich rodiny čo vzor považovali, ctili a milovali. Eugen bez toho mal najkrajšie výhlady na postupovanie vždy vyššie a vyššie — a Ella aristokratickým vznešením, svojim držaním imponovala v spoločnosti i všade, kdekolvek vystúpila. Jej krása a pôvabnosť pri tak vznešených daroch ducha, jakými vládla ona, robila ju nielen obdivovanou, ale i zbožňovanou a jej skromnosť k tomu očarila každú dušu.

Láska manželského páru tohoto ešte sa zveličila, blaženosť jeho obapolná ešte vätsieho stupňa dosiahla, keď Ella obdarovala manžela svojho dievčatkom, utešenou dcerečkou. Nestojí to, žeby len v tichom civilnom stave kvitla rodinná láska a blaženosť, a žeby táže z kola svobodne, aby sme neriekli bezuzdne žijúceho vojska vylúčenou byť musela. Často ubytuje sa ona tam, kde

by sme ju nikdy nehladali; a nenie k najdetiu tam, kde by sme ju s istotou predpokladali. U vojska nebol by tak vzornú manželskú lásku nik hľadal, jaká pútala Eugena s Ellou, ale ani takú nežnú rodičovskú, jakú mali oni k prvorodzenej dcérečke svojej, taktiež po materi Ellou zvanej. Pravda, že zlý svet, ktorý tak rád všetko to, čo je dobré a pekné očierňuje a upodozrieva, lebo je závisťou naproti nemu preplnený a predpojatý, poznamenával, že Eugen preto je takým vzorným manželom, lebo je pyšný na svoju manželku preto, že je ona z grófskeho rodu; ona ale že od detinstva lipla za uniformou. Práve vraj modrej krve aristokratky zvykli mať takéto kaprice a sú celé pobláznené za uniformou, ani niet jim na tom svete vzácnejšieho tvora, lež je ten uniformovaný. Čo sa týka tej tak veľkej lásky k prvorodenému dieťaťu rodičov týchto k dcéruške Elluške, to je, hovorily zlé jazyky, docela prirodzená vec, lebo veď toto prvorodené dieťa malo poručené dve výnosné panstvá zo statkov grófa Adeodata Podhorského, starého to otca svojho. Narodenie dieťaťa znamenalo v živote mladých manželov týchto radostný obrat k lepšiemu, obrat k sľavej budúcnosti; lebo veď dla závetu mali statky tieto rodičia už priam, jako dieťa jednoročným by sa stalo, nastúpiť; jestli by zomrelo, panstvá by pripadly zase Aurelovi.

V tie časy, keď nespravodlivá verejná mienka takto súdila o vzornom jednom manželskom páre a ešte vzornejších rodičoch, — bola celá Viedeň speváčkou opery Miss Oceaniou očarená. Deňníky po prvom jej vystúpení priam ju uznaly a zvelebovaly, ale to jedno jej odpustiť nevedely, že prišla do Viedne cez Peš a nie naopak, čo sa na tak rozhodný talent, na tak osvedčenú umelkyňu naskrze nesvedčí.

Vtedy ešte nebola Viedeň s Pešťou dualismu páskou spojená, vtedy nebolo ešte „spoločných záležitostí“ medzi týmito dvoma krajinami; vtedy ešte sídlo cisárov na pokorenú metropolu pokorenej provincie z vysoka zieralo.

Nevolu vážnych politických viedeňských listov vedely listy satyricko-humorističné využívať. Tieto namalovali ten magnet, čo Miss

Oceaniu prv do Pešti, lež do Viedne tiahol, v podobe zlatom vyšívanéj mentieky, rúcha to gálového aristokratov, maďarského kalpaku a ostrôh. Pikantnej tejto novinke zo života oslavovanej umelkyne tešilo sa zvedavé a na pikanterie tak veľmi upriamené obecnstvo z celého srdca.

Každý vedel, že Miss Oceaniu miluje bohatý maďarský gróf, ktorý ju i sem do Viedne doprevodil a spolu s ňou v hoteli „u arciknieťa Karla“ uhospodený je.

Dôstojníci vojanskí nebývajú poslední z tých, čo takýmto pikanteriam na stopu dochodia.

Tak dozvedel sa i Eugen Turský so svojou manželkou Ellou o tom, áno dozvedeli sa i to, že ten bohatý uhorský mladý, v sieti speváčky opernej sa nachádzajúci gróf nikto nenie iný mimo švagra, poťažne brata. Keď toho istotu mali, usniesli sa manželia na tom, že sa tu predstavia Aurelovi a dedičnú záležitosť malinkej, už ročnej dcérečky svojej do poriadku privedú. Hotovali sa k nemu na návštevu.

Aurel ani najmenej nezdal sa byť prekvapeným, keď ho sestra Ella so švagram navštívila. Tým viacej bola prekvapená Miss Oceania, doznaúc sa o tom, že Aurel má vydatú sestru, jež maličká dcérečka dve panstvá univerálneho dediča zdediť má.

Oceania nespočinula dotedy, dočím sa o tejto záležitosti docela zovrubne nepoučila.

Aurel musel jej čistého vína naliať a všetko na vlas vyrozprávať.

Dosiaľ bola Oceania svojho kochanka hmotne už hodne poškodila; veď vieme, že spôsob živobytia moderných umelkyň v stave by bol pohltiť i milliony.

Tak oddaného a bohatého milenca by v celom svete nebola našla, jakým jej bol Aurel.

Miss Oceania dala si predstaviť sestru i švagra Aurelovho, chovala sa k nim vlúdne a láskave, jako k nikomu, ale zierala na nich chytre, nebezpečne sfa by mačka na myš.

Nie menej však, lež Miss Oceania, boli prekvapení Eugen a Ella, najdúc brata v jej spoločnosti. K tomu bol Aurel k nim sfa by mäd. Predošlá pýcha jeho bola zmizla a on

smieril sa so švagrom svojim, stotníkom Tur-
ským, navštívil ho a sestru na jich hospode,
a tak sa ustálili, že keď sa z Paríža domov
navráti, čo najmieni za dva mesiace sa stane,
potom švagra i sestru povolá na panstvo
svoje, aby dedictvo maličkej Elly usporiadať
mohli.

Kto bol blaženejší nad Ellu?

Oj, keby tvrdo srdcí otec bol dožil obratu
tohoto, vidiac synovo obrátenia sa, i on by
od meravých aristokratických zásad svojich
bol upustil.

Eugen nebol radosťou tak veľmi vo vy-
tržení, jako Ella. Tešil sa obratu smýšľania
švagra svojho, vážil si podávané mu priateľ-

stvo jeho; no, zarmucovala ho pohnútko, pre
ktorú Aurel sa tak premenil.

To bola len Miss Oceania na príčine, to
jest lúbošť Aurela k nej obmäkčila zatvrdilé
aristokratické smýšľanie jeho.

Ale jaké toho budú následky?

Eugen lutoval Aurela; no ťažko bolo po-
môcť mu; ťažko vytrhnúť ho z rúk a sieti
chytrej a k tomu tak peknej a slávnej speváčky!

Eugen žalostil a zúfal nad Aurelom, zúfal
tým viac, bo sám počul neraz oblúbený spev
Oceanin.

Radil sa i s Ellou svojou a šlachetné
srdcia usniesly sa na tom, by stoj čo stoj
Aurela z prepasti vytrhly a vysvobodily.

(Pokračovanie nasleduje.)

Pieseň adventnia.

Veni redemptor gentium!

Sc. Ambrosius.

Priď národov spasenie!
Obnov svoje vtelenie;
Obradujže celý svet,
Svätodušní panny kvet.
Bo nie z muža hriešneho,
Ale z Ducha Svätého
Bôh sa nám človekom stal,
Kvet tela si z panny vzal.
Vítaj kvet náš, vítaj kráľ!
Vykvítaj že z Tatry brál;
Chrán od mora a hromu,
Mír daj srdcu i domu.
Vôňou pýche smrteľnou,
Pokore spasiteľnou,
Zabij smilnej ženy vek¹⁾,
Zmeň na lieku hada vztek.
Vylieč národ z nevery,
Lži, neshváry, úžery,
Z opilstva i márnosti
V sile svätodušnosti!
V každej deve tatranskej,
Slovenskej a slovanskej,
Kvitni kvete nebeský,
Svätoludský, Božeský!

V každej vernej malžene
Otvor nové pramene
Rodu Slova rýdzeho,
Svätodušne krásneho.
Odej rod náš tatranský,
Slovenský a slovanský,
V rýdzi kroj a mravokvet;
Odej, Bože, celý svet!
Sadni na prestol svätý,
Ty v pokore bohatý!
Vekom novej milosti
Národy rozradosti.
Nie na súd, — na spasenie
Obnov svoje cárstvenie
Nad všetkej zeme vlastou,
Nad nebom, nad prepastou.
Zjav sa víťaz polnoci,
Vo svetla zbrojnej moci,
S verných duchov plukami,
Zjav sa, Pane, nad nami!
Nie na súd, — na svätenia,
Svojho v nás narodenia
Oslavuj sa spevami,
Nebies večných sborami!

Samo Bohdan Hroboň.

¹⁾ Srov. Zjav. Sv. Jana, 17. a 18. hlava.

Zo Slovenska do Italie.

Cestopisné obrazy od *Laskomerského*.

(Pokračovanie.)

Za 178 zlatých obdržal som v Budapešti pre tri osoby obežné povozné lístky (Rundkarte), ktoré platné mali byť na čas 45 dní. Človek, takýmto lístkom opatrený, vystúpiť môže zo železničného vozňa, kde sa mu to zachce, a baviť sa môže, jak dlho sa mu líbi; no poznamenať treba, že o 45 dní musí byť nazpät v Budapešti, ináč lístok ztratí svoju platnosť. Výhoda je to veľká a cestovanie pohodlné; lebo kde si namyslíš, môžeš z vozňa vystúpiť a doň vstúpiť bez toho, žeby si ku kasse tisknúť sa musel.

Pretiahlo sa to trochu, kým mi pokladník súčet z frankov na naše zlatky vyrátal, kým knižočky (miesto lístkov) bilagom opatril.

K nám pridrúžila sa i jedna pani z Italie, ktorá už od viac rokov v Pešti prebývala a po tridsiatych rokoch v Trevise rodinu svoju navštíviť mienila. Hovorila mimo materinskej i reč francúzsku a ešte dosť dobre nemecky. Dobrá táto pani kamarátkou svojou, veselou to Parížankou nám odporúčaná, sadla s nami do jedného vozňa.

Dobré slovo a dačo k tomu zabezpečilo nám naše miesto po Pragerhof a celou tou dlhou, od 6. rána do 5. hodiny 41. minút večera trvajúcou cestou nedostali sme nového cestovateľa.

A tak pohodlne sediac pohli sme sa o 6. hodine ráno z Budína.

Jaknáhle sme prebehli jask pod Blocksborgom, začala sa pred nami šíriť rovina a objavily sa nízke brehy, z prava vinicami obsadené. Nasledovaly obce Tétény, Promontor, kde zámožnejší Pešťbudínčania svoje vinice a letohrádky majú. V tretihornom brehu vydlabané sú v piesočníku chýrečné pivnice, kde i tak samo v sebe dobré okolité vína znamenite opatrované bývajú. Také sú vraj výborné tieto pivnice, že čoby asnaď vođu do nich vložil, tá sa na víno obráti.

Dunaj odchyluje sa vždy dial a dial. Tam dolu stranou leží pôvodom a menom turecká osada Hanzabeg. Nezadlho dobehli sme pre-

jdúc úrodné stanice Tárnok a Mártonvásár. Na rovinách tam ďalej okolo Velence stála r. 1848 bitka medzi bánom Jellačičom a generálom Vetterom. Nasledujú Nyék-Velence, Gárdony, Dinnyés a Stolní Belohrad (Alba Regia). Krásne obširne sú tu vinohrady s peknými letohrádky. Bývalé sídlo toto kráľov uhorských, kde až po Ferdinanda I. korunovaní bývali králi uhorskí, má vyššie 22.000 obyvateľov. Na námestí stojí pomník básnika Vörösmartyho. Tu sme v rozsiahlom nádraží obedovali a prvé hrozno jiedli, ale také kyslé, že mi i teraz ešte, keď naň pomyslím, zuby trpnu. Za mestom videli sme vojsko cvičiť sa vo stavani a dobýjaní hradieb.

Okolo Szabad-Battyánu a Lepsénu všade je rovina a bohaté nivy. Za Lepsénom predstavuje sa oku pekný zeleno-modrej farby obraz utešeného Blatoňského jazera. Práve z hornieho ľavého zálivu prehodiš okom celým, 10 míľ dlhým, od $\frac{3}{5}$ do 2 míľ širokým jazero. Opodiaľ celého ľavého plitkého brehu jazera Blatoňského beží železnica, kdežto profajší hornatý, lesmi, zväčša ale vinicami, obcami, bielymi letohradmi a rúpmami hradov pokrytý breh usmievave vykukáva. Kontrasty krásne, výjav utešený! Je to nielen uhorskej krajiny, ale celej južnej Európy najväčšie jazero. Koniec jazera z Lepséna nedohliadneš. Brej južný (ľavý) je plitký, homokastý. Statok a ľudia, ktorých sme tu kúpať sa videli, ďaleko vnikli doň, kým jim po hrdlo siahala voda. Vidno z vody trstinu čnieť; pozorovať i malé melčiská, kde sa všakový divý hyd hemžil. Na samom brehu nastavane boly na sochách stojáce, slamou pokryté budy, ktoré k útočistu slúžia ovciam cigankám, aby sa jim v čas plúšti jemná vlna nepokazila. Vo vode stáli a brodili veľké stáda bielych veľkorozných volov, tam zase veľké čriedy hravých koňov a v mlákach plazili sa stá byvolov. Na neuverenia je tu mnoho statku. Na rovinách nepriezračných od jazera dolu nevidíš domu; kde tu uzreš osamelý strom,

na míle a míle homok a stepy, oráciny ale málo. Jako to pre nezvyklého je interessantným a pôvodným zjavom, tak peknu tú jednotvárnú rovinu menovať nemôžem. Celok: rovina, jazero a oproti rôznej formy hory — je krásny. Miestami na brehu je vidieť na drevených pohranoch dasky a konča nich daštené búdky: to sú kúpele z ďaleka sem dobehnuvších pánov. Popri železnici usilujú sa homok fiksovať sadením stromov: osýk, brezt, topolov a jalší, tu i tu v kruhu rozstavených. Jako teraz vlny jazera ticho rozprestrené ležaly, tak v čas vetrov bývajú veľmi búrne a ďaleko, jako to po stopách vidieť bolo, na suché zasahujú, vyhadzujú medzi inšim i stromy i istý druh korytnáčiek, kozím paprčkám veľmi podobných. Známý a oblúbený Fogaš pochodí z Blatna. Na homoku proti Sió-Fóku až po Boglár rastie krásny nebovej barvy bodliak, ktorý som pre veľkú rychlosť vlaku rozoznať nemohol a na stanicach ho nebolo. Rastie v nesčíselnom počte a jednotlivé hlávky sú veľké.

Sió-Fók je nepatrná stanica. Tu vyteká potôčok Sió z jazera a jeho výtok rozrobili na prístav malého parníka k príchodu do kúpeľa Füred. Teraz práve čakal bielo-červený ten parníček na príchodzích pasažérov.

Na tejto stanici na stolci vniesli do vozňu nešťastníka, nemocného, na nohy pošinutého — lekára. Bezvýsledne prišiel z Füredu a šiel šťastie skúmať do bahnistých kúpeľov (Schlambad), v Kestheli sa nachádzajúcich.

Hodnú chvíľu to trvá, kým prejdú Szántod, Boglár a Komárváros železnica lúčila sa s brehom Blatoňa. V dialke vidieť Kesthel, stojací na západno-južnom konci jazera. Je to breh blatnávý.

Pre mňa pohľad v tie strany tým bol dôležitejším, lebo som tade pred rokami jako študent štyriráz a síce dvakrát pešky z Budína na Stolní Belohrad, Vesprím, Kesthel, Kanižu, Čakturňa, Varaždín a tak do vniutra Horvatskej za šesť dní (čo teraz za 12 hodín) som precestoval.

Ešte som zabudol pripomenúť, čo sme pravda len z dialky na druhej strane jazera v letku videli: kúpeľ Füred, potom na ďalekom výbehu či polostrove opátstvo Tihán,

ktoré bolo roku 1054, teda 14 rokov po smrti pannenskej cisárovnej Kunigundy, manželky Heinricha II. založené. Rúmy hradu Čobánu a Sigligetu stojá na končitých už piesočnatých, už vulkanických kopcoch. Okolo nich rastú Badačonské a Šomlauské vína, ktoré viacej zaujímajú obecnosť jako všetky druhé historické a prírodopisné opisy a pamätnosti.

Od Komárvároša nadol je kraj útle vrškovatý, príjemný, lesíkami a vinicami vysadený, prívetivý a bohatý.

Nasleduje Kaniža, mestečko kupecké, majetné. Veľkú časť obyvateľstva tvoria židia, ktorých tu, menovite na železnici silne zastúpených vidieť. Dosiahli sme Mura-Kerestúr, Kottori; tu už prevláda element horvátsky; ďalej Krajjevac, tam stálo množstvo sedliakov dla kroju a vzhľadu Horvátov. Keď som sa jich pýtal: „Jeste-li vy Horvati?“ odpovedali radostne: „A jesmo.“ Čakturňa, dosť šumné kupecké mestečko, je majetkom grófa Festeťica. Z okolia Čakturne predstavujú sa nám horvátske hory. Medzi týmto mestečkom a Polostrovom prebehli sme hranicu zeme uhorskej. Nasledujúce kraje okolo Polostrova: Friedau, Grosssonntag, Mošgance obývané sú Slovincami a sú dobre obrobené, veľmi malebné. Pri Kottore prešli sme Muru; pri Polostrove a pozdejšie pri Ptúji prebehli sme Drávu. Výhľad na juh na hraničné vrchy Horvátska je utešený.

Práve klonilo sa slnko za štyrské Alpy a osvetlenie horvatskej hranice bolo impozantné. Tah Ivánčice a Veľkého Žleba objavuje sa s výbehami a na upätí Veľkého Žleba stojí malebný hrad Drakošťán v zeleňom rámci bujných dúbav na zápolí čo strážca illirský a nazerá smelo na roviny ptujské. Drakošťan je majetkom vlasteneckej rodiny grófov Draškovičov, z ktorých jeden obstarý už chlap za časov Ljudevíta Gaja skvel sa medzi prvými kriesiteľmi národnosti horvatskej. — Pre mňa očnia prechádzka mimo svojej krásy mala i tú ešte cenu, že mi živo, ach živo a milo pripomínala časy tie, keď som čiastku mladého veku trávil v milom, milom Zagorí a keď som tamto na tých výšinách Veľkého Žleba idyllické hodiny tráviac, nadšenou dušou vyzeral do rovín Uhorska,

do Slavonie, južného Horvátska, sem hore do Štýrska po samý Marburg a na hornoštýrske sňazníky, na hole Krajinské, Korutánske atď. Čo sa všetko od tých čias zmenilo, minulo, len moja rozpomienka nie, tým menej ale svedkovia moji — tamto tie skaly pevné a múry hradné! Modrejú, modrejú tie mäkké obrazy, súmrak zatiera jich tmavým závojom a vidina pekná pošla jako vidiny všetky. S Bohom Radoboj, s Bohom Horváti!!

Mestečko Ptuj (Pettau) stojí na rovine drávskej, obklopené vinicami. V prosred mesta čnie do oblakov 732 stôp nad hladinou morskou vysoký kopec so starým hradom a kostolom zo XIV. storočia. Pod Rímanmi nosilo ono meno Petovium. Tadeťo viedla cesta z Aemony do Korutánska. Toto neúplne 3000 obyvateľov počítujúce mestečko bolo volakedy veľmi preslávené a má skvelý dejepis. Prípomieniem nektoré dátky. Petovium ležalo v hornej Pannonii. Už r. 14 po Kr. P. ležaly tu rímske legie, ktoré sa toho času i zbúrily. R. 76 vystavil tu cisár Vespasian pomník Jupiterovi. R. 68 ležala tu XIII. legia posádkou. Cisárovi Septimovi Severovi, ktorý s Parthami vojnu viedol medzi r. 199 a 203 bol tu tiež pomník vystavený. R. 354 chytily tu a do Istriie odviezli cisára Gallusa s rozkazu cisára Constantina. R. 378 bolo mesto Petovium skrz Julia Valensa, arianskeho kňaza, rodeného Petovianca, obliehajúcim ho Gothom zradeno, pri čom katolícky biskup Markus zahnaný a na jeho miesto J. Valens postavený bol, ktorý ale r. 380 do Vlach zutekať musel. Roku tohoto porazil na rovinách ptujských cisár Theodosius vojsko Marcellinovo, brata to proticisára Maxima. Mesto toto bolo od konca II. do konca IV. storočia sídlom biskupov pannonských. Sv. Viktorin r. 308 jako mučenník tu zahynuvší bol prvým, Virgil, Avarmi vypúdený, bol posledným ptujským biskupom. Norský námestník cisára Valentiniana III., Romulus, narodil sa tu. Serapis a Isis mali tiež tu sochy. Nalezeno na klasickéj pôde ptujskej mnoho starožitností, len sarkofagov do 100. Z toho teda vidíme historickú dôležitosť tohoto mestečka. Pred 20—30 rokmi, keď ešte železnice nebolo, na tomto rímskom bojišti znamenité virštle som

jiedával. Teraz sme ho len tak prebehli. — Ptuj pripomína sa už roku 890 čo mesto. Roku 1253 dobyl hrad i s mestom Bela, syn Štefana kráľa. Sv. Štefan tu za nektorý čas sám sídlil. Roku 1259 Uhrov zase vyhнали.

Za Ptujou nasleduje Pragerhof; tu je uzol železnice, a síce na sever hradecko-viedeňskej, na západ lublano-trstskéj, na východ pešbudínskej. Tu pasažieri na príchod viedeňského vlaku čakať musejú asi 5 hodín, kým sa ďalej proti Trstu odvezú.

Pragerhof je len stanica s prislúchajúcimi budovami.

Po dvanásthodinnom vození vystierali sme si tu kosti a na otvorenom mieste pred prívetivým hostincom pod stromami vo večernom chládku i žalúdok do hotovosti privádzali. Tak veru, kde pred 1864. rokom rímske legie mečmi štrnkaly, štrnkali sme si my pivovými pohármi.

Naša spoločnica, skromná, bladá, chuderlavá Italianka sedela s nami za stolom. Zabávali sme sa príjemne, obzerajúc rozličných okolo nás vysedujúcich cestovateľov a naslúchajúc dišputu mladých, okolo okrúhleho stola sediacich železničných úradníkov. Predmet jich shovoru a škriepky bola otázka slovansko-maďarsko-nemeckej národnosti. Každá z nich mala svojich zastupiteľov a horlivých obrancov.

My sme si umienili tu v hostinci prenocovať. Italianka lúčila sa od nás, s úmyslom, že o desiatej s viedeňským vlakom odcestuje do Trevisa.

Dostali sme podkrovnú chyžku s výhľadom na blízku stanicu. Ešte pod nami trvala vrava a osvetlenie obsadených hosťovských stolov, keď sme si ľahli na odpočinok.

Už sa mi pamäť rozvlačovala a neurčité myšlienky opúšťaly mozog, keď ma volačo pichlo v prsia. Hodím rukou na miesto atentátu. Pukne — a prsty mi škorickou zapáchly. Zapálím svetlo — a tu rozletia sa na mojom lôžku vo všetky strany krvolační bašibozuci. Jako by ma škorpion bol pichol, skočil som na nohy. Čoby dľaňou plesol, boli sme poobliekaní, hospoda vyplatená, a ponechajúc takmer nezohriato „Plevno“ za chrbtom, spiechali sme s batožinou vystrojení do čakalne,

kde sme ospalú našu, nad našim návratom prekvapenú Italianku na lavici vystretú našli.

O pol hodiny sedeli sme zase vedno vo vozni. Ten istý spôsob, čo posaváď, dobré slovo a dobrý groš, zabezpečily nám pohodlnosť a samotu miestiska až po samý Triest.

Môj pôvodný plán bol, že v Poličanoch (Pöltzsch) zanecháme železnicu, ztade navštívime veľké kúpele, vlastne kyslú Rohč a ztade preideme do Horvatskej do Radobuju a tam navštívime môjho priateľa. Osúd prekazil plán, môj priateľ odcestoval do kúpeľa Radegund, pri Štýrskom Hradci ležiaceho, a pragerhofskí bašibozuci pomútili smer mojej cesty. Nočnou hodinou sme sa teda viezli cez Slovinskú Bystricu (Windisch-Feistritz), Poličany, môj volakedajší priechod z Viedne do Horvátska, Ponigl, Sv. Georg, Stóre.

Zatým prešli sme mesto Cilli (Celje).

Cilli je sídlom mohutných nekdý grófov Cillejských, nám z uhorskej historie, v osudoch rodiny Huňadovskej, známych. Okres Cillejský, jako župa volakedy v XV. storočí, za istý čas prináležal ku Horvátsku.

Cilli je takže staré, Rímanmi a síce cisárom Claudiom Tiberom založené mesto a nosilo meno: Claudia Celleja. Medzi r. 42—54 po Kristu Sv. Maximilian, biskup Lorský, patron štýrsky, bol tu jako mučeník usmrtený.

Za Celjom prešli sme Tüffer, Römerbad (Teplice laské), Steinbrück, odtiaľ na brehu Savy prešli sme stanice Chrásnik, Trifail, Zagor, prvú to obec v Krajinsku, Savu, Littai, Kresnicu, Laze, Zálöh.

Lublan (Laibach) je hlavnie mesto Krajinska s 35.000 obyvateľmi. Toto mesto som na svojich priechodoch jedon jediný raz pod večer videl, ináčej som ho vše v noci precestoval. Polohu má peknú, výhľad na hole Triglav a Karavanky z južnej jich strany (Steiner-Alpen) je veľkolepý. Okolo Lublani sú rašeliny, a z tej príčiny stavanie železnice bolo s náramnými ťažkosťami spojené. Nesčíselné množstvo skál museli do základov vozíť. Rovina, kadiaľ teraz rašeliny siahajú, bola pred vekmi v dobe predhistorickej jazerom zaplavená. Že tomu vskutku tak bolo,

dokázalo sa pred asi 5 rokmi, keď totiž z okolitých hôr prekopávali cestu, našli kolové budy a pod nimi rozličné nástroje a všakové iné zbytky, z ľudskej domácnosti poslé, z dôb tých, keď ľudia pre bezpečnosť pred dravými zvermi a nepriateľmi jazerá v domoch, na koloch vystavených, obývali. Medzi Halstatským jazerom a Išlom vedie železnica po močiaroch, kde hlboko pod železnicou takéto koly a zbytky ľudskej dávnovekosti sa nachádzajú. Lublanská barina rozprestierala sa na 40.000 jutár, z nejj už vyše polovice vysušeno je. Počiatok urobili r. 1780 pod Jozefom II.

Lublan (Lebljana a Ibljana) leží dľa Plinia na mieste starej Aemony, ktorá prináležala ku Pannonii a ztade cez Petovium viedla cesta do Korutánska. Ptolomaeus písal ju Emona, Antoninus Hemonia, iní Hemuna a Hema; i bola vraj skrz Argonautov pod Jasonom asi r. 1223—1260 pred Kr. založená. Asi 100 rokov pred Kr. zaujali ju Rímania. Roku 16 po Kr., teda dva roky pozdejšie lež v Ptui, zbúrily sa tu legie VIII., IX. a XV. — Roku 51 po Kr. ustanovil tu sv. Hermagor, patriarcha Aquilejský, biskupa. Roku 240 po Kr. cisár Maximinus Thrax rozboril zväťša Aemonu. Roku 388 držal cisár Theodosius, ktorý, jako sme už pripomenuli pri Ptui, vojská Marcellina, brata proticisára Maxima, porazil, slavný vjazd do Aemony. Roku 400 ležal pri Aemone Alarich táborom; roku 452 rozboril ju Attila. R. 554 okrášlil a opevnil ju Narses. Roku 900 okrášlili ju Maďari, keď tadiaľto tiahli na italské makkaróny. Roku 1210 mal tu Bernard, korutánsky vojvoda, peňažnicu. R. 1270 dobyl Lublan Ottakar český po trojdeňnom obliehaní. Cisár Fridrich založil tu r. 1463 nové biskupstvo, ponevác staré už r. 860 s Osvaldom, biskupom Karantanie, zašlo. Roku 1515 obliehali Lublan odbojní sedliaci a r. 1584 Turci, ale marne. R. 1797, 1805, 1806 a 1809 vzali ju Francúzi. Od roku 1809 do 1813 bola sídlom francúzskeho guvernéra provincií illyrských. Roku 1821 odbýval sa v Lublani známy lublanský sjazd.

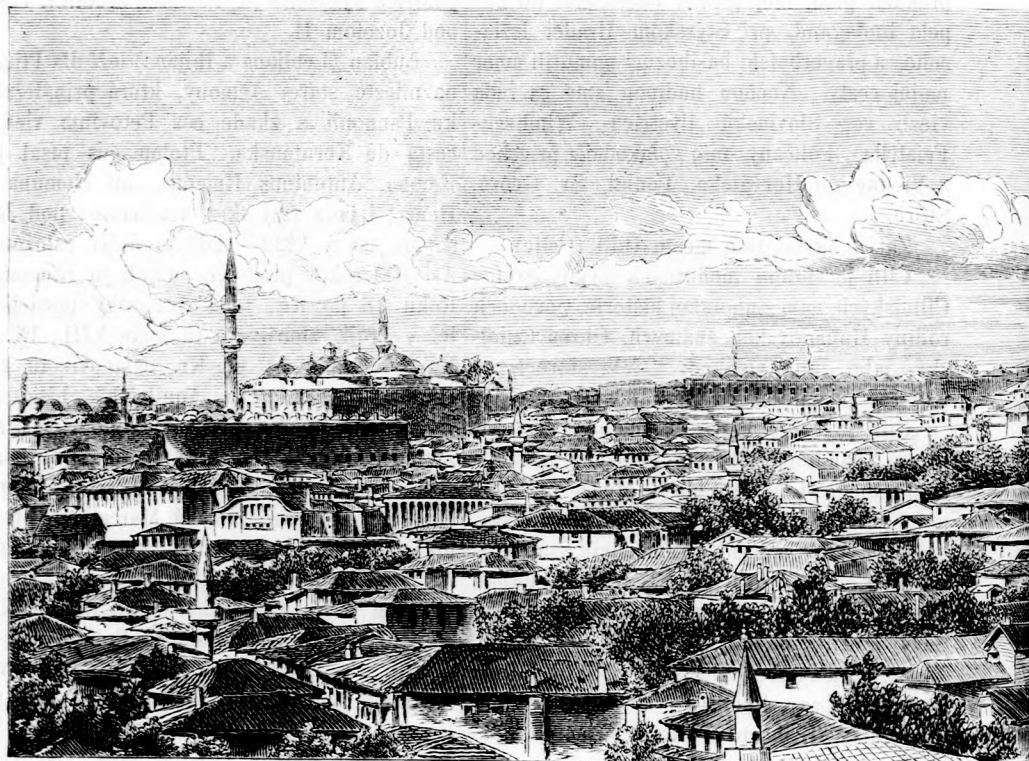
Pri Lublani tečie potok toho istého mena, ktorý bere do seba Bystrú, Brevnicu, Išču,

Lublanicu a Gradašicu. Hneď na svojom začiatku u Vrchníka je Lublana splavná a menovala sa v predslovanskej dobe Nauportus. Ba či to nie tá istá voda, čo pri stanici Sv. Petra vychodiac, pod menom Pojk do jaskyne Postojnej vteká, pri Planine vyteká a hneď mlyn a pílu ženú, zase po krátkom behu južne od Lojču mizne? Lahko, že tomu tak, lebo celý Kars je jaskyňami preborený, o čom sa i tak ešte pozdejšie zmienime.

V Lublani vstúpil na náš vlak z Viedne sa vrátiac bez toho, žeby sme to boli tušili,

leznice v tmavších fahoch zjavovali sa skupeniny ihličatých stromov. Javný krajobraz oko mimo tušenia ešte utvoriť si nemohlo. Moja zvedavosť ztriasla mi z vŕčkov sen, i stál som na pozore, utierajúc rosou zabehnuté okno ručníkom. A čím diaľ tým určitejšie vychodily predmety z raňajšieho šera. A na pravo nás, v dialke asi pol hodiny, v blízkosti mierneho kopca, svietily sa domy mesta Postojnej (Adelsberg). Na kopci objavily sa zbytky nevelkého hradu.

Mesto Postojná, vlastne ale spomenutý

môj velactený priateľ Karol Kuzmány, a vezúc sa s nami, vystúpil v Trieste mimo nášho vedomia. Ospalí málo, alebo nič sme nevideli z celej túry od Pragerhofu až pred Postojnu.

Za Lublanou prešli sme stanicu Fraňovú Ves, Lojč a Rakek. Už pri Fraňo-Vejsi vystupuje železnica do Karsu.

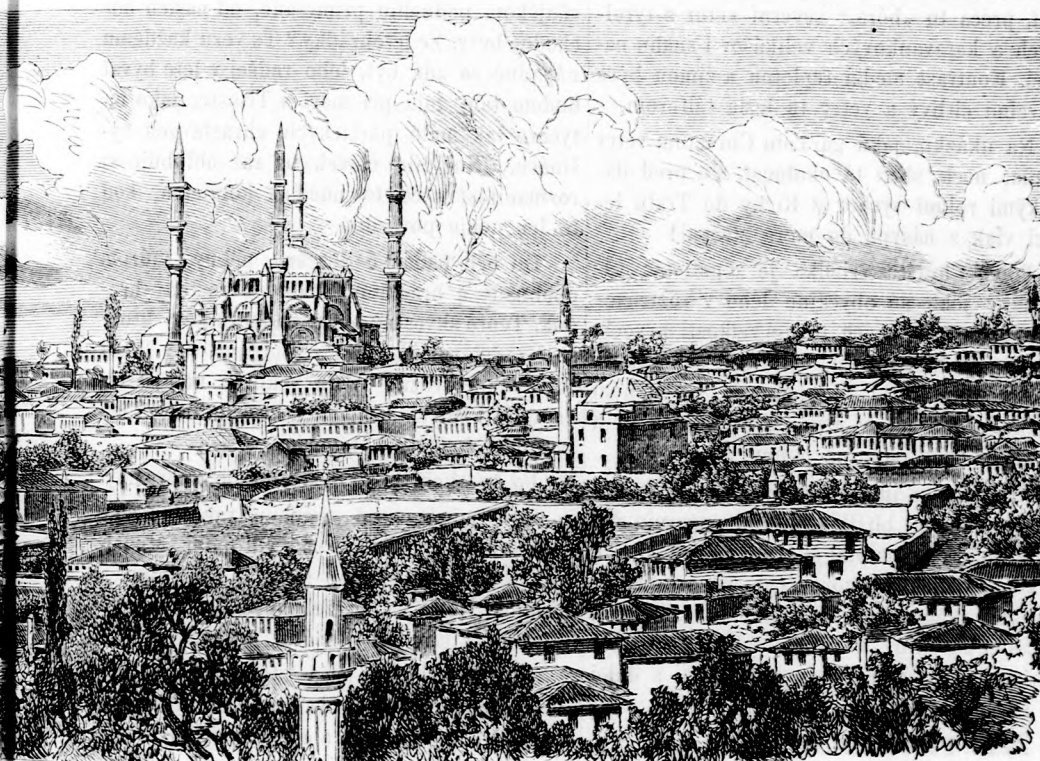
Za Rakekom začalo sa brieždiť, deň s nocou zápasíť a moje mihalnice sa dvíhať, nadol mhlavý neurčitý výhľad natolko dopúšťal posúdiť, že sa na horách nachodíme; blízko že-

kopec, je široko ďaleko známy pre ukrytú v ňom velikánsku jaskyňu. Keby nás bašibozuci z Pragerhofu neboli vydurili, mali sme túto jaskyňu navštíviť. Ja som ju pred 20 rokmi navštívil; ale presvedčený som, že by ma bola i teraz zaujímala.

Podám tu krátky popis mojej tehďajšej návštevy. Pred návštevou musí sa cestovateľ hlásiť u správy a taxu zložiť. Osvietenia jej je malé, veľké a najväčšie. My sme tenkrát boli štyria, žiadali sme srednie osvetlenie a platili

sme, jak sa nemylim, každý 3 zlaté. Neďaleko vchodu tečie spomenutý potok cez jaskyňu tichým, ale dosť širokým a hlbokým tokom. Na druhú stranu prechodilo sa člnkom a tam potom vystupovalo sa kresaným chodníkom hore ku otvoru. Predtým jaskyňa bývala len po toto okno známa, keď okno rozstrielali, prišli náhodou do dlhých všakovak sa rozvetvujúcich chodieb. Týmto otvorom prešli sme i my. I prišli sme do velikej priestrannej, hlinou rovno dláždenej dvorany. Je tam i prirodzený chór, kredence atď., a tam ročíte

Za Postojnou nasledujú stanice Prestranek a Sv. Peter. Na severo-západe vysoká hora Nános v slnečnej žiare sa pýrila, i Kars už ohrievalo slniečko; a ten Kars, ach je to divný kraj! Kars, vlastne Krast, alebo Chrast, nie horvatsky chrast = dub, ale v slovenskom smysle, — má ozaj podobu chrasti, tak rečenej hampury na ľudskej tvári. Sú tu doliny a nescíselné, všakovej podoby, objemu a výšky vrchy! A všetko to zo šedivého vápna, zväčša holé, z čiastky malou šticatou trávou lemované a kde tu vídaf skrpatený strom. Vody veľmi

raz vydržiava ľud krajinský z blízka i z ďaleka, tuším na sviatok patrona sv. Hermagora národnú slavnosť s hudbou, tancom a hodami, kde sa tisíce ľudu hlboko pod zemou veselí. My sme sa 3 hodiny motali sem tam, kým sme von vyšli. V tejto jaskyne nachádzajú sa slepi jašteria istého druhu a barvy telovej, pod menom Proteus Auguincus, ktorí v každom museume sú zastúpení. Mimo týchto nachodia sa vo vlhkých tmavých týchto podzemných dierach všakoví temní chrobáci.

poriedku. Vápenák Chrastu je jaskovitý; preto voda vteká dnu do útrob a dakedy ďaleko pod morom na javo vychodí. V nepočetnom množstve na míle a míle rozťahujú sa od Gorice po brehy polostrova Morei nálevníky (pingy), priepadiská jaskyň, alebo vidíš sa fahať úzke so strmými brehami dolinky, ktoré beh prepádnutých potokov značia. V tých nálevníkoch a dolinách nasbiera sa prach, smety, zem, vteká dažďová voda a tam, ale takmer len tam, vidieť bujné rastlinstvo dla

toho, jako potrebné k zrastu podmienky jestvujú. Pri špeciálnom opise interessantného, ačpráve smutného a unujúceho zjavu sa ďalej baviť nebudem. Už som ho raz na inom mieste opísal.

Železnica križuje dakoľkoráz cestu, s ktorou zase sa síde; rozumie sa, že pri tolkých dolinách a vrchoch i veľa jaskov a násypov preísť musí. Sú tu i ohromné ploty a ohrady vystavené, aby železnicu pred sňahovými závejami a pred „bórou“ chránily. Lebo, ačpráve Chrast víno a olívy na južnom svahu rodí, preca tu „bóra,“ severní vetor z tyrolských a karavankových velikášov i sňahu navláči. Kontrast medzi teplotou a zimou býva tu veľmi citlivý a vetry tu ležia táborom.

Na ukážku, jakú garazdu Chrastom vetry tropia, nech slúži tá okolnosť, že pred dakoľkými rokmi výchor z Rieky do Trstu letiaci vlak z násypu do mora ztrepal!

Pôda Chrastu zriedka je zápolistá; vápennáky jeho sú obyčajne lebo v roztrúsených, alebo v kopených, rôznej veľkosti mrvoch. Strakatá jednotvárnosť! Hlavnie charakteristikon Chrastu je tá okolnosť, že na ňom účinky pluhu nikde nevidíš. Chrast a pluh sú veľmi sebe odporne pojmy.

Čím dial sa juho-západným smerom k brehom jaderským blížiš, tým viac pozoruje oko tvoje medzi hranatými skalami na príhodných vrškoch väzičky pozorovacie, pozostatky to dávnych, zvätsa rímskych dôb, stavané proti návalom barbarov, ktoré ale ďalším podmaňovaním severných národov vždy ďalej a ďalej na sever postrkované boly.

Za Sv. Petrom nasleduje Horní Lesec, potom Divaca, jako vidno čiro slovanských mien osady, Slovincami obývané, ktorí ale i italian-ským jazykom vládzu. Mimo tých nachodia sa v okolí: Storje, Samarie, Podbrežie, Povier, Tábor, Orleik, Lipica, Trebič, Gabrovica atď. Za Divacou vidí pozorovateľ na severozápade vypínať sa 10.000 stóp vysoký Triglav, ktorému som sa pozdejšie blížšie z korutánskej doliny Gaili, od chrbta na hlavu, prizeral. Je to hrbka o 2000 stóp vyššia jako naša Lomnická. No a to je tiež pekná hrdka. Pri Divaci nachodia sa tiež, ačkoľvek od Po-

stojnej menej pekné, ale preca interessantné jaskyne St. Kanzianske.

Nasleduje Sessana a Prosieka. Pri Sessane križuje železnica hradskú cestu, ktorá sa tu na blízky, nad Trstom panujúci vysoký vrch Občinu poberá. Nám oproti čneje z toho skalnatého mora rozmrvených vápenákov do neba okrúhla väža, ďaleko viditeľná; má to byť väža nad vodovodom do Trstu vedúcim vystavená. Čím blížšie k Trstu, tým krajšie zjavujú sa letohrádky obyvateľov Triestu. Všetko to už nízkymi krovami a celým zovňajškom podnebiu primerané, od našich odchodné byty. Že letohrádky? To veru každému nápadné sa zdá byť, lebo radšej v lete bývať budem tam dolu pri mori v Trieste, jako na týchto tak málo poetických chrastavých výšinách. Nuž ale človek už raz obľubuje si rozmanitosť a čo to hneď k horšiemu, keď to len nenie povšedné.

Do očí padá vo Sessane pekný, múrom obohnaný a brečtanom husto porastený hrádok. Tento skvostný byt patrí merníkovi, ktorý si ho železnicou, nim z Lublane do Trstu stavanou, vyvozil. Veru vskutku utvoril raj na tých bládych skalách a krásne hrozná len sa tak holenkaly kolo neho.

Po krátkom behu došli sme do Nabreziny.

Šesť minút pred siedmou raňajšou sme došli a osemnásť minút sme išli ďalej. Medzi tým pred nami pohl sa vlak do Udine a Benátok, lebo sa tu železnica rozuteká do Triestu na lavo, do Benátok na pravo.

A tu lúčila sa naša stará pani spulcestovateľka, Elisa Bresciani, s veľkým strachom, lebo vše opakovala a obávala sa o svoju batožinu, ktorá ináčej odovzdaná a dobre opatrená bola. Ujistovanie, tešenie málo platilo; ona sa len vše a vše obzerala za batožinou jako zajac za kapustou. Konečne ju konduktor, keď už odcenkali, dlaňou pomáli síce, ale určite do vozňa vtlačil. A šuch, jedno pokynutie — a tašla do jej rodného, dávno nevideného Trevisa, nami pravdepodobne ostatníraz videná.

Dakoľko menšín od stanice Nabrezinskej porozdvojí sa železnica na brehu ešte nevidaného mora, i nasledujú preborené priekopy.

V tých priekopách sú štrbiny a týmito štrbinami poprvé vidíš — more.

Jaký to krásny vyžiadany pohľad! A ešte pre toho, čo ho po prvýraz uzre! Ten cit je tvrdo opisaf.

Hlboko pod tebou leží tá, len nebom

končiaca sa zelenkastá rovina, a na nej biele lode sem tam sa pohybujú. Z lava brehy Istrianské tratia sa na juh za Capo d' Istriou.

V zátokke na lavo rozprestiera sa v polokruhu mohutný, veselý, živý Trst (Triest).

(Pokračovanie nasleduje.)

Vyhnanci.

Hrad Matúšov vysoko čnie,
Na ňom dávne sedia veky,
Z jejich šera ozvena znie
V dolinách i pod oblaky —
Zaslej slávy nášho rodu
Z časov Považia vojvodu.

Teraz to tam zle nedobre,
Zákonníci v radách sedia,
Krivda jasá, pravda zobre
A tým, čo skloniť nevedia
Od ciest rovných pravdy, práva,
Trpký kalich jim zlost dáva.

Bola čelaď — šestorica —
V tísku slovenská rodina,
Jej vždy bola sťa zornica
Čistej ľudskosti vidina
Plniac svätú vôľu neba
Tak, jak pravým ľudom treba.

Vyhнали v sveta širiny
Od vôd Váhu ju za Dunaj,
Aby jej prešly vidiny, —
Za pravdu stáť vzali jej raj;
Váh ju niesol, víchry hnaly —
Za Dunajom jej ustlaly.

Jak ptáci hromom zplašení
Sedia v kópke na Dunaji,
Zostávajú pravde verní,
V rovnnej žitíia jich kolaji;
I tu sú zvestoňmi pravdy,
Aby Slovák nemal vady.

Oj, pánkovia, málo ľudí
Nezlomných ste vídavali,
Keď myslíte, žeby bludy
Vaše silnú šij zlámaly,
Keď i otec v hrob zalahne, —
Ešte synček vždy zostane!

J. Š.

FEUILLETON.

P e s.

Poveš od I. S. Turgeneva.

(Dokončenie.)

„Videnia skutočne prestaly a noci mal som už pokojné, — no poshovte, celému kúsku ešte nie koniec. Začal môj Trezoruško rást — stal sa z neho ozaist hodný odzgan. Tlstochvostý, fažký, vislouchý, gambastý, opravdový „nil-avanc“¹⁾. A pritom bol mi

¹⁾ Nil-avanc = francúzsky výraz, jaké Kapitonyč rád upotrebuje, jako Šarišania, ktorí za každým tretím slovenským slovom upotrebia nemecký alebo maďarský, ba i latinský výraz.

oddaný kromobyčajne. Polovačka v našom kraji planá: predsa však, keď som si zado-vážil psa, svedčilo sa mi zaopatrit sa i flintičkou. Začal som sa ja so svojim Trezorom túlať po okolí: dakedy zajaca podšibneš (a honil že vám on tých zajacov, Bože môj!), a dakedy i prepelku alebo divú kačicu. Hlavnie bolo ale to: Trezor odo mňa ani na krok. Kde ja, tam i on: ba i do kúpeľa som ho sebou brával — tak veru! Raz jedna z našich pani susied kázala ma pre toho istého Tre-

zora z hostovskej izby vyvieť, lenže som ja taký haraj narobil, že som jej všetky sklenice potrepal. Raz, bolo to v lete . . . A poviem vám: suchota bola vtedy taká náramná, že nikto jej podobnú nepamätal; v povetří ani to nie dym, ani to nie hmla, páchne za pohoreninou, hmla, slnko jako kula rozpálená, a čo prachu — neprebiješ ho! Ľudia, rozďaviac ústa, chodia sťa vrany. Zunovalo sa mi doma za okenicami zatvorenými tak ustavične sedieť v najúplnejších nedbalkách, a práve i horúcosť začínala popúšťať . . . I šiel som ja, pánovia moji, k jednej susedke. Bývala táto moja susedka verstu ďaleko odo mňa — a bola veru dobročinná dáma. V mladom, ešte kvitnúcom veku mala zovňajšok veľmi pôvabný; iba mravu bola nestáleho. To je ale u krásneho pohlavia nie chyba, ba ešte ku potešeniu slúži. Dotackal som sa ja do jej krýlca¹⁾, lenže sa mi až priznojnou zdala byť táto prechádzka! Nič to, myslím si, občerství ma teraz Nimphodora Semenovná brusničnou vodou, ba i druhými ochladkami, a už som kľučku do ruky bral, keď odrazu za uhľom čeladnej izby povstalo šuškanie, vresk, krik chlapcov. Obzerám sa Hospodine Bože môj! Prosto na mňa valí sa ohromný ryží²⁾ zver, ktorého som na prvý pohľad ani za psa neuznal: otvorená tlama, krvavé oči, srst' dúbkom . . . Nestačil som vydýchnuť a to čudovisko už vybehlo na krýlco, spálo sa na zadnie dlaby a prosto mne na hrud — jaké polozenie! Dobré som nezamdlel od laku, ani rukou som nemohol pohnúť; ohľúpel som docela . . . vidím len strašné biele kľuky pred samým nosom, červený jazyk, všetok samá pena. Lež v tom okamžení druhé, temné telo vznieslo sa predo mnou jako lopta — to ti môj holúbok Trezor zastal za mňa, a jako pijavica pripäl sa na gágor tomu zverovi, ktorý zachrypel, zaškrípál, a klesol nazad . . . Tu sa ja vrútim do čeladnej izby a stojím bez seba celým telom opretý o zámku. Na schodoch medzitým stála patália zúfalá. Začal som kričať, volať na pomoc; v dome splašili

¹⁾ Krýlco = schody, obyčajne na spôsob našich malohontských kornáčov; vchod do domu, kde sa s vozom zastane.

²⁾ Ryží = takej srsti jako líška.

sa všetci. Nimphodora Semenovná príbehla s rozpustenými závitkami vlasov, na dvore krik a zrazu slyšno: nepusť, nepusť, zapri vráta! Otvorím dvere — tak tichúčko — hladím: čudoviska už niet na krýlci, ľudia v neporiadku behajú po dvore, rozháňajú rukami, dvíhajú zo zeme polená, jakoby sa boli potúžili¹⁾. Do dediny! do dediny utekal! vreští nejaká žena v kyčke²⁾ neobyčajných rozmerov, vytrčiac hlavu vyhliáčkom³⁾. Vyšiel som z domu. Kdeže Trezor? A v tom zazrem môjho osvoboditeľa. Išiel od vrat chromý, všetok dokúsaný, v krvi . . . Čože je to konečne? spytujem sa sluhov, oni sa však neprestajne krúta po dvore jako zahorelí. Besný pes! odpovedajú mi: grófsky; moce sa tu od včera.“

„Mali sme suseda grófa; ten vám dal nadoväzať z cudzozemska prestrašných psov. Zhyby pod kolenami začaly sa mi triasť; skočil som ku zrkadlu pozrieť, či som nie uhryznutý? Nie, chvála Bohu, nič nevidieť, len tvár, naturálne, celá mi je zelená; Nimphodora Semenovná ale na diváne leží a kloká jako sliepka. Ono sa to ale dá i pochopiť: predne nervy, potom citlivosť. No prišla ku sebe a pýtala sa ma slabuškým hláskom: či žijem? Hovorím, žijem, i Trezor, môj zbaviteľ. — Ach, hovorí, jaká šlachetnosť! A hádam ho besný pes zadusil? — Nie, hovorím, nezadusil, ale ranil hodne. Ach, hovorí, v takom prípade treba ho naskutku zastreliť! — Nie, hovorím, ja na to neprištávam; pokúsím sa vylicieť ho. V tie časy Trezor začal sa škrabkať na dvere; už som mu chcel ísť otvoriť . . . Ach, hovorí, čože robíte! Veď nás všetkých pohryzie! — Prosím, odvetil som, jed tak skoro neúčinkuje. — Ach, hovorí, jak že je to možno! Vy ste pochabé huby pojedli! — Nimphočka, hovorím, uspokoj sa, maj resón⁴⁾ . . . Ona však razom

¹⁾ Potúžili = podnapili.

²⁾ Kyčka = známa ozdoba hlavy i na Slovensku, najmä v Novohrade.

³⁾ Vyhliáčik = malý oblôčok, ktorý je vpravený vo veľkom a môže sa otvoriť i ztvoriť, či odtisnúť i zatisnúť; r. sluchovoje okno.

⁴⁾ Resón, vlastne raison = rozum.

zakričí: idte, idte priam s vašou protivnou vižlou! — Idem, hovorím. — Priam, hovorí, v túto sekundu! Odpratá sa, hovorí, zbojník, a na oči sa mi neopováž nikdy viac ukázať! Ty sám zbesnieť sa môžeš. — Veľmi dobre, pani, hovorím ja; len mi dajte ekypáž, lebo sa ja teraz pešky domov ísť bojím. — Dať, dať mu koč, hyntov, drožky, čo chce na svete, len aby sa čím skorej prepadol. Ach, jaké oči! ach, jaké má oči! A s tými slovami zo svetlice von, a služku, s ktorou sa sretla, fink po líci — a slyším, že jej zase zle prišlo. — A či mi uveríte, pánovia, či nie, lenže som ja od toho Božieho dňa s Nimphodorou Semenovou všetku známosť prerušil; a po zralom uvážení všetkých vecí nemôžem nedodať, že i za túto okolnosť zaviazaný som môjmu druhovi Trezorovi vďakou až po samú hrobovú dasku.“

„Nuž, pánovia, kázal som ja zapriať do koča, usadil doň Trezora a odišiel domov. Doma som ho poobzeral, vyumýval mu rany a pri tom rozmýšľal: odveziem ho zajtra, kadenáhle svitne, ku babe do Jefremovského újazdu. A tá baba — starý podivuhodný mužik: pošopce nad vodou — druhí však rozkladajú, že do nej hadáciu slinu púšťa — dá vypiť, a jakby rukou sníme besnotu. Práve dobre, myslím si, v Jefremove si dám žilu seknúť: to je proti preľaknutiu dobrý prosriedok, lenže, rozumie sa, nie na ruke, ale na sokolku“¹⁾.

„Kde že je to miesto — sokolok?“ so zdvorilou zvedavosťou pýtal sa pán Phinoplentov.

„A neznáte? Páče! práve toto miesto na pästi, podľa palca, kam z rožku tabak nasypajú a ztade ho i šňupajú — la tuná! To je pri púšťaní krve prvý punkt z tej príčiny — povážte vec ale sami —, že z ruky pôjde krev žilná, tu je ona však rozihraná, rozohriata“²⁾. Daktorí to nevedia a neumejú;

1) Sokolok, sokolec = miesto medzi palcom a ukazovacím prstom, nie na dlani, ale na zpakruke.

2) Pri púšťaní krve alebo sekaní žily dáva sa patričnému nejaký predmet do ruky, ktorý on palcom a ukazovacím prstom v ustavičnom pohybe udržuje, aby sa, podľa Kapitonyča, krev rozihrala. Často som vidal túto proceduru i ja.

kde že by to oni znali, darmo jedi, nemčúri! Kováci sa v tom lepšie vyznajú. A jakí jesto obratní! Nadstaví dláto, mlatkom tukne — a hotovo!... Nuž, pánovia, kým som ja takým činom rozmýšľal, tam von sa zatmelo: prišla, reku, hodina odpočinku. Lahnem si ja do postele, a Trezor, rozumie sa, tiež tu. Lenže, už či od laku, či od sparna, od blích alebo od myšlienok, nemôžem zaspať nijakým koncom! Taká clivosť ma napadla, že to ani opísať nemožno: i vodu som pil, i okienko otvoril, i na gitarre „Kamarinského“ s talianskymi variáciami zahral... nie! durí, tiská ma von z izby — tak veru! Napokon som sa odhodlal: vezmúc hlavnicu, prikrývadlo, plachtu, zabral som sa cez sad do seniarne a tam som sa rozložil na sene. I bolo mi, pánovia, tak príjemne: noc tichá, pretichá, len kedytedy vetierok jakoby ženskou rúčkou prejde ti po líci, sviežosť taká; seno páchne, ani tvoj čaj; svrčky vyspevuujú; tam prepelka odrazu zahriema, a ty cítiš, že i jej, furtácke, dobre v tej rosičke so samčekom sedieť... A na nebi taká veleba: hviezdičky trbliecu, alebo chmárka priplýva biela, biela jako vata — no i tá leda lenže sa hýbe...“

Pri tomto mieste rozprávky Skorevič kýchol; kýchol i Kinarevič, ktorý nikdy a v ničom neodstával od svojho spoludruha. Anton Stepanyč schvalujúci pohľad hodil na oboch.

„Ležím si ja tak, pánovia, pokračoval Porfirij Kapitonyč, a zase vám usnúť nemôžem. Myšlienky sa mi v hlave rojily ani včely; rozmýšľal som ale zväčša o vedomúdrosti: že jak mne to ten Prochoryč ozajсне vysvietil straniva tej výstrahy, a prečo sa to menovite so mnou také divy dejú... Divím sa najmä preto, že ani býle z toho nechápem, — Trezoruško ale, skrútený na sene, tu i tu zaskučí: vidno, že ho rany bolia. A ešte vám poviem, čo mi spat nedalo — vy neuveríte: mesiac! Stojí prsto predom mnou taký okrúhly, veľký, žltý, ploský, a zdá sa mi, že sa prekára so mnou, veru Bože! a tak opovážlivo, dotieravo. I jazyk som mu napokon vyplazil, veru pravda! Nuž, čože si taký, myslím si, zvedavý? Obrátim sa mu chrbtom, a on ti mi do ucha lezie, na šiju mi svieti, tak ma obstopuje, ob-

klopuje ani dáždžom; otvorím oči — čože? Bylinôčku každú, každú mizernú chvojčičku v sene, pavučinku najnepatrnejšiu tak mi ukazuje jako na dlani! Na — vraj — pozoraj! Niet pomoci: oprel som hlavu na ruku a pozeral. No ináče ani byť nemohlo: mal som oči jako zajac; i tak sa vydúvaly i tak roztváraly, jakoby jim ani vedomo nebolo, čo je to spanie. Tak sa mi videlo, žeby som sjiedol všetko tými očami. Vráta na seniarni otvorené dokorán; na jedno päť verst do pola vidno: i svetlo je i nie, jak ono to voždy býva v mesačnú noc. La, hladím ja, hladím — ani len neklipem . . . Naraz ale zvidelo sa mi, jako keby sa bolo niečo mihlo — ďaleko, ďaleko . . . práve tak jakoby sa mi volačo marilo pred očami. Prešla chvílka: zase tóna prebehla — už trochu bližšie; potom zase, ešte kúšťok bližšie. Čo to môže byť? myslím si, zajac, či čo? Nie, hútam, to bude trochu väčšie od zajaca, ba ani taký beh nemá. Hladím: zase sa tóna ukázala, a hýbe sa už po výhone (a výhon od mesiaca obelel) jako veľký čierny bak¹⁾; jakiste zver: líška alebo vlk. Srdce vo mne zabúchalo . . . čoho že sa mi ale bolo lakat? Či v noci dost vsakových zvierat nebehá po poli? No zvedavost je ešte kde horšia od strachu; podvihnem sa, oči vytreším, a naraz ochládznem celý, tak ochládznem, jakoby ma boli až po uši do ladu zahrabali, a prečo? Hospodin vie! Vidím ale, že tieň voždy rastie, rastie, a prosto na seniaren sa valí . . . A tu mi je už docela zrejmé, že je to iste zver veľký, hlavatý . . . Letí jako víchor, jako kuľa . . . A to . . . a to dnešní besný pes! On . . . on! Hospodine! A ja sa vám pohnúť nevládzem, skríknúť nemôžem . . . Pribehol ku vrátam, zaiskril očami, zavyl — a po sene prosto na mňa!“

„Zo sena ale, jako lev, môj Trezor — už ti je tu! Oba sa pochytili za pysky a jako klbko o zem! Čo sa tam už dialo, čo nedialo, nepamätám, iba na to sa rozpomínam, že som tak, jak som bol, na zlomkrky skočil ponad nich, a do sadu, a domov do spalne! . . . Dobré som sa pod posteľ nevopchal — čože mám tajiť? A jaké skoky, jaké lansády po

¹⁾ Bak = škrna, flak.

sade som vyvádza! Tuším by ma ani prvá tanečnica, čo u imperátora Napoleona v deň jeho anjela¹⁾ tancuje, nebola dohonila. Kade náhle som ale trošičku k sebe prišiel, priam som celý dom na nohy zduril: rozkázal všetkým ozbrojiť sa, sám vzal šablu a revolver. (Uznám, že som tento revolver hneď po emancipácii kúpil, viete, na každý prípadok, — lenže sa mi taký namanul bestia roznášač, že zo troch nábitkov neomyšne dva zlibajú). Sohna! som ja teda toto všetko dovedna, a takým manírom sa nás celá hromada vypravila s kolikami a lampámi do seniarne. Prichodíme a voláme — neslýchať nič; vojdeme naposledok do seniarne . . . A čože vidíme? Leží môj biedny Trezoruško mŕtvý s rozhrzyntým gágorom — a o tom prekliatom ani slychu, ani vidu!“

„A tu, pánovia, reval som ja ani teliatko, a nehaňbím sa vyznať, že som sa hodil na môjho už po druhýraz, tak rečeno, spasitela, a dlho som mu bozkával hlavu. I zotrval som v tom položení do tých čias, kým ma neprivedla k pamäti moja stará kľučiarica Praskovia, ktorá tiež pribehla na haraj“²⁾.

„Čože sa vy, Porfirij Kapitonyč,“ prehovorila ona, „pre jedného psa tak moríte? A ešte i prechladnete, Bože uchovaj! (Veľmi som bol na ľahko oblečený.) Keďže ale tento pes, ktorý vás spasil, života je pozbavený: tak sa to môže preň za veľkú milost počítať.“

„Čo som i nebol jednej mienky s kľučiarikou, predsa som išiel domov. Psa besného však na druhý deň posádkový vojak zastrelil. To mu hádam už tak bolo súdeno: prvýraz v živote ten vojak z pušky vypálil, čo i mal medalu za dvanásty rok³⁾. Hľa, takáto udalosť nadprirodzená stala sa so mnou!“

Rozprávač umkol a začal si vybíjať dýmku. My sme ale všetci popozerali jedon na druhého v pochybnosti.

„Vy ste hádam veľmi spravodlivého života,“ začal pán Phinoplentov, „tak na od-

¹⁾ Deň anjela = deň menovín, menoviny; sviatok mena.

²⁾ Haraj, haráš = krik, ľarma.

³⁾ Dvanásty rok = 1812, v ktorom bol Napoleon I. porazený.

platu, mzdu...“ Na tomto slove sa zajiknul, bo videl, že sa líca Porfíria Kapitonyča i naduly i začervenely, a oči rozsršily — tak naraz vybuchne človek....

„No jestliže dopustíme možnosť nadprirodzeného, možnosť jeho zamiešania sa do

každodeňného, tak rečeno, života,“ začal poznovu Anton Stepanyč: „jakýže teda úkol následkom toho musí hrať zdravý rozsudok?“

Nenašiel sa nikto medzi nami, čoby mu bol niečo na to odvetil — a ostali sme jako predtým v pochybnosti.

Z pozostalých rukopisov † *Bohuša Nosáka-Nezabudova*.

Š a c h — m a t t.

I.

„I on!“

Prvý november roku, v ktorom padla hlava Ludvika XVI. v obeť zúrivej rozjatrenosti ľudu a z neho zfercovaného úžasného „blahobytného výboru,“ — v ktorom divá vojna rozpustilých Sansculottov oproti umeniu jako i spojencom šľachty, vyzdvihnúc akademie a učené spolky, zboriac najdrahocennejšie pomníky starozitností preto, že upomínaly na monarchiu, vandalským spôsobom stvoriac vyzdvihnutím náboženstva z ústavov umenia ústavy zdivelosti a zhovädilosti, vrútiac na miesto jemného tónu do spoločenského života peknej Francie tú najsurovejšiu nemravnosť, sriedave ukazovala na javisku dejopisu scény besnoty a brutality, — prvý ten november doniesol Parížu deň chmúrny a trúchlivý. Z hustej hmly, ktorá tlačila sa nízko do ulíc, romonil drobulinký dažďičok a pôsobil citlivé chladnovlhké povetrie.

Jako temno na oblohe, tak temno, pusto vyzerá i po ulicach tohoto, ináče na najrozmanitejšie scény života bohatého, svetového mesta. Bolo skoro desať hodín, ale živosti pribývalo lebo veľmi málo, alebo nič. Slnko predieralo sa kde tu cez husté závoje dvíhajúcej sa tmy a osvietilo na čas pusté ulice; ale zhrôziac sa tohoto, viac hustými pomníkami posiatemu emiteru podobného mesta, skrylo zase svoju tvár. Istá desnota zmocnila sa celého Paríža. Obyvateľstvo lepších vzdelanších tried, utiahnuté v napnutom zimničnom chvení, očakávalo, jako obyčajne, krvavú devisu dňa. Nestanem sa ja dnes obeťou úžasnej panujúcej sústavy. Či strašné tváre a krvavé ruky rozbesnených Sansculottov ne-

udrú na moje meno pečať podozrenia a nezavlečú ma pred tribunál bezmilostných revolucionárskych súdov? Či verejná listina proskribovaných nevriadi dnes i moje meno medzi svoje nevinné obeť? Či prenesiem moju hlavu na vlastných plecach až do večera? Či asnaď odfrkne na krvavú podlahu úžasnej guillotiny? Tieto a tým podobné myšlienky zmocňovaly sa srdc šlachetnomyseľnejších osobností a nútily s boľastnou nejistotou vyčakávať konca v utiahnutosti a úkryte. Podlosť, nedôvera, špionstvo, upodozrievanie, násilie a ukrutnosti rozplašily obecnosť najživších dakedy ulíc, zvlášte keď pred štyrmi dňami zákonom dekretované bolo zkrátenie súdobného pokračovania oproti podozrelým. A kto tu všetko nebol podozrelým v tomto čase úžasného terrorismu a tyranstva? — Ktokoľvek skrze rod, majetok, učenosť alebo iné nároky sa vyznačil, alebo svedoctvo verného občianskeho smýšľania, ku ktorého dosiahnutiu, mimochodom rečeno, požadovalo sa jako „conditio sine qua non“ dokázanie súcosti skrze nejaký výkon najrozpálenejšej jakobínskej besnoty preukázať v stave nebol, bol jako „podozrelý“ bez okolku súdu vydaný, a bez vypočutia svedkov a nejakej obrany, satelitami za vinného uznatý i odsúdený. A výrok? Doživotný žalár alebo smrť. V tomto hroznom stave obleženia, ktorého srediskom bol Paríž, dušou bezcitný Robespierre, svíjala sa jako v smrtonosnej sieti celá Francía, najviac ale jej sídelné mesto, ktoré svojou pustotou podávalo obraz ztíesnenia. Či môže to vyzerat ináče v meste, v ktorom zúri zo všetkeho citu ľudského vyzlečený žralok? Či môže vziať na seba podobu inakšiu, jako podobu povestného pu-

stého labyrintu, keď sídli v ňom po ľudskej krvi žízňivý, tisíce nevinných obetí požadujúci, moc a vládu svoju na katov opierajúci Minotaurus?

Nie!

Nebolo možno ani tu.

Ulica orleanská, sídlo šľachty, ktorá sa väčším dielom teraz vystahovala, bola najpustejšou. Jakoby všetko vymreté bolo bývalo. Pekné domy zdaly sa byť pomníkmi hrobov, nemým výzorom svedčiac o sláve tých, ktorých meno nosia. Bohaté výklady veľkolepých kupectví a sklepov boli hrubými železnými okenicami zatiahnuté, mnohé celkom zamúrané, — len kde tu stály otvorené dvere do malých začadených sklepíkov, alebo zlej povesti krčiem, v ktorých tiež panovala kromobýčajná hlboká tichosť a pustota. Na oslznutých dlažbách celej ulice nebolo vidieť človeka, ba ani len dákeho živého tvora.

Na blízkej kláštornej dorúchanej vāži bije dvanásť, — ale zvony nehlásajú poludnie, lebo vyzdvížením náboženstva staly sa i tieto, nie hlásateľmi pokoja, modlitby, nábožnosti, ale zvestovateľmi zbury, surmy, povstania a vraždy. Nebo sa vyjasnilo a slnko škývrazným jasným zrakom pohliadlo na ulicu, ale v nej panujúcu pustotu urobilo ešte desnejšou. Zo severnej strany, z bočnej úzkej ulice, vystupovala malá hromádka divne odených a ozbrojených ľudí. Po predku kráča vysoká, zasmušilá osoba, nesúc v pravici svinutý papier. Za nim stúpajú ozbrojení mužovia divného, ukrutného výzoru, vzbudzujúci už púhym pohľadom a zovniutornosťou strach i zachvenie. Nie div! Je to úradník „blahobytného výboru,“ tejto nestvory, pred ktorou všetky authority republiky, ba áno i sám konvent sa triasol, ktorá nadaná neobmedzenou mocou, založila svoju ríšu na princípe strachu a terrorismu.

Nemo kráčali za nim sluhovia „bezpečnostného výboru.“ Malý rad zatvárali traja v červených košľach odení katanskí sluhovia. Jich pravidelný rýchly krok odbíjal sa na vysokých domách v tichej, pustej ulici desnou ozvenou. Zastavili sa na nevelkom, podobu trojhranu majúcom námestí, pred kameňným, na temeni mramorový odznak republiky ma-

júcom, k vyviešaniu úradných, teraz zväčša náhlosúdnych listín slúžiacom okrúhlo stĺpe.

Jedon z „bezpečnostných“ sluhov priložil k ústam mosadzovú, v čiernom závoji zavínutú trúbku a vreskavý hlas odbil sa od blízkych múrov v úzasej ozvene. V obkloch okolostojacích bližších domov bolo vidno ženské osoby.

„V mene blahobytného výboru,“ zavolal úradník i podajúc listinu do rúk kata, obrátil sa i stúpajúc so strážou, z ktorej dvaja zostali stáť pri stĺpe, južnou stranou ulice.

Kat pripraviac listinu na stĺp, ubieral sa s pozostatkom stráže za predošlými.

Z ďaleka ozýval sa ešte pevný krok stúpajúcich, až — zanikol, i nastúpila predošlá tichosť.

Po malej štvrthodine odvážilo sa niekoľko zvedavých osôb ostražitým krokom priblížiť k stĺpu. Hromádka sa množila a zrastala, keď vždy viac a viac pribývalo k nej zväčša ženských osôb. O hodinku rozmôhla sa na opravdivý zástup. Na bladych tvárach javila sa zvedavosť, spojená s bladým ustrnutím, zhrozením a resignáciou. V mnohých očiach perlily sa tiché slzy. Bolo počuť vzdychy i preklínanie.

Srednej driečnej postavy ženská, ktorá sa ku predku tlačila, robila sa medzi všetkými nápadnou. Jej prsia sa nadýmaly následkom telesného i duševného namáhania. Jej jednoduchý čierny odev nelíšil sa v ničom od iných. Hustý čierny závoj, tu i tu následkom stisku kus odhalený, kryl nápadne bladú tvár. Jej údy sa triasly strachom alebo trapným tušením. Rýchlym zvedavým zrakom prebehla riadky verejnej listiny.

„Bože — i on!“ vykrikla zrazu zúfalým hlasom a v konvulsivných krčech potrhávalo sa jej celé telo. Nohy vypovedaly jej službu, ale chvejúca sa ruka poukazovala ustavične na listinu a v zimničnom chvení trasúce sa perny povrávaly trhavým temer nesrozumiteľným hlasom: „I on — i on!“ Jej zúfalý hlas trhnul jako mlunná iskra zástupom, ktorý zvedavosťou hnaný zbil sa v opravdivom slova smysle do hrče. Najbližšie stojací podpieraly ju slabosťou klesajúcu. V celom zástupe stal sa povážlivý pohyb. Ešte raz sa schápala,

i pristúpila k samému stĺpu. Neverila vlastniemu zraku a možnosť, že sa prehliadla, dodala jej na chvíľku zmužilosti. Vykročila na stupeň širokého podkladku. Trasavým prstom ukazovala na riadok, na ktorom stálo „Luigny G.“ a s výkrikom: „I on — i on!“ padla medzi za ňou sa tisknúce zvedavé ženštiny. Jej závoj odstranil sa. Bola to tvár peknej Marietty C., povsechne v ulici orleánskej pod menom „Luignyho mladuchy“ známej oddanici grófa G.

Na listine stálo nasledovné jednoduché uverejnenie:

„Najvyšším súdom republiky, blahobytným výborom, zo dňa tretej dekady mesiaca vendemiaire k pokute smrti odsúdení a v primide i duode mesiaca brumaire o 4. hodine po poludní verejne odpravení budú nasledovné republiky nebezpečné osobnosti.“

Nasledovaly mená 37 osôb, z ktorých 20 odpravené mali byť prvého, druhých 17, medzi ktorými štvrtý gróf Luigny G., druhého nov. pred večerom.

Poľutovania hodná, nešťastná, po niekoľko menšinách k precitnutiu privedená Marietta bola odprevadená do blízkeho otcovského domu.

II.

Icarolo.

Náročný dom pravej strany vendomského námestia má pri bráne malú bronzovú tabuľku s červeným vypuklým nápisom: „M. Icarolo, učiteľ šachového umenia. Prízemie I.“ Do dverí na ľavom boku pod číslom I. za značeným viedly dvoje mramorové, jarabatým tureckým čalúnom pokryté schody. Na pravej vereji visela čierno emailovaná tabuľôčka s pozlátistým nápisom: „Čas rozhovoru: 11—1. v poludní.“

Na schodách zastala mladá ženská postava a hodiac zrakom po nápisu s boľastným vzdychom vyriekla:

„Neskoro!“

„A preca musím,“ dodala po malom rozmyslení a trasavým prstom klopla na dvere.

Ticho — jako v hrobe.

To ju nemýlilo. Malá ruka chytila moadzovú rukoväť zvonca, ktorého spiežový

hlas dakde z ďalekého vniutra ozval sa jako pod zemou. Na drôte pripravený zápor štknul a neznáma ženská vošla dnu. V pekne upravenej predsieni nebolo krom nej živej duše. V trapnej nejistote rozhodnutia poobzerala sa, či ju dakto privítať sa strojí, či nie? Nad dvermi oproti vchodu čítala nápis: „Šachové dvorany.“ Na ľavej stene bolo dvoje dvier, jedny pevné s nápisom: „Šachová škola,“ — opodiaľ ale sklenné, červenou hodbavnou oponou z vniutra zatiahnuté. Pri dverách na maličkom stolíku stála pekná japonská váza, naplnená kvetami; na pravo od nej prázdny navštívencový košíček, z jehožto sredu vypínal sa alabastrový obelisk s drobným nápisom: „Navštívencám,“ — na ľavo ale šikmo stojáca v ebenovom rámci grafitová tabuľka, na jejž svrchnom kraji pripevnená bola biela na oboch stranách až na stôl zplývajúca tužka s červeným nápisom: „Ctený host! Zaznač obsah i čas svojich nárokov!“

Vstúpivšia ženská zastavila sa pri tabuľke i trasavou rukou začala písať na nej, vložiť svoju navštívencu do košíčka.

Buclatá chyzná strčila tvár do sklenných dvier.

Odložila tužku i chcela sa odstrániť. Zrazu trhnúc sebou obrátila sa, vzala visiacu hubku a zotrela, čo predtým naznačila.

„Nie, musím hovoriť s nim!“ riekla.

Zvesenou hlavou blížila sa nerozhodným krokom ku sklenným dveram, ani nezbadajúc, že chyzná stála už proti nej.

„Madame!“

„Pod jakými výmienkami možno hovoriť teraz s Icarolom?“

„Pod žiadnymi.“

Ženská sa zachvela.

„Ja ale hovorím, že musím.“

„Nemožno! Mr. Icarolo je vynaučovaním zaneprázdnený, a v ten čas najmenej prijíma dakoho.“

Ženská stála práve pri samých dverách učebne.

Sotva že chyzná odpovedala, začula v izbe mužské slová:

„Výsledok prednesenej partie je v ofensívnom progresse v najviac pádoch do tretieho razu neomylným.“

Ďalej nečakala, ani sa nezpytovala, ale vzdor protestu chyžnej vrazila do dverí. Na okrúhlym červenom stole stáli šachové figúrky na veľkej broncovej ploche, ktorá v stole vpravená pomocou stroja, pritlačením maličkých vókol nej v stole vpravených štyroch žltých hlávočiek, sa rôzne vykrúcať dala. Figury boli ľudskej podoby, liate a veľké. Jedna strana predstavovala Francúzov, druhá Turkov. Vókol stola sedelo päť mladých poslucháčov. Icarolo skončiac hru, o ktorej úsudok došiel i do uší ženštíných, začíal práve druhú, keď táto vkročila do izby. Všetky tváre vyrazily nemalé prekvapenie. Morózný pohľad nad stolom sohnutého Icarola svedčil dostatočne, ako je vítanou. Jej bolo to lahostajným. Ju musela hnať závažná, nad jej života osudom rozhodujúca žiadosť; preto všetky prekážky zdaly sa jej maličkou chartrnosťou. Jej temer zdýmaniu podobný rýchly dych, trhavý tichý hlas a chvejúce sa telo prezradzovaly súrnosť túžby, ospravedlňujúci tým samým urobenú nezdvorilosť.

Icarolo myslel v prvom okamžení, že má pred sebou choromyslnú osobu a aby sa jej čím skorej zbavil, vstal, šiel s ňou do predsiene. Tu všetkou zdvorilosťou a vycibrenou výrečnosťou žiadal za odpustenie, že okkupovaný čas nedovolí mu ani len najkratší rozhovor.

„Venujte mi aspon len tri minuty.“

„Zajtrá v určený čas.“

„To neskoro!“

„Dnes nemožno.“

„Icarolo, pre milosrdenstvo Božie vás prosím, venujte mi kus času!“

Poslednie slová vyrazila tak boľastným hlasom, že sám chladný Icarolo bol nim dojatý. Za tým ztrhla svoj čierny závoj a bezcitný učiteľ ztrpol nad bladojemnou tvárou mladuchy, v ktorej výrazoch čítal strašnú úzkosť, ktorá krája jej mladé srdce.

Čo to všetko má s nim? Jakou poradou, alebo práve pomocou môže prispieť on učiteľ chladnokrevného rátanía rozumu, citom rozochvenému srdcu? Čo a kde príčina, že mladé pekné ženské stvorenie v tak neobýčajný čas venuje mu násilne vynútenú návštevu? Musí to byť súrna potreba! Ale jako súvisí on

s ňou? Videl, že trpí; videl, že je nešťastnou, ale čo jemu do jej utrpenia, do jej nešťastia? Dnes na tisíce číta Paríž trpiteľov, nešťastníkov, ale kto je táto a čo práve s nim chce? Je to skutočnosť, či navlečený žart? Ale v čase, kde zo všetkých oblokov hľadí sa na guillotíny a hrdinom dňa je kat, nechce sa žartovať! Slovom, on neznal, čo to má znamenať, jako si to vysvetliť a pochopiť. Napnutá zvedavosť donútila ho, aby urobil zadosť úzkostlivej prosbe.

„Sadnite si teda a hovorte, ale krátko.“

„Vy znáte šachovú partiu, ktorej výsledok je nepochybným?“

„To neznám.“

Ženská trhla sebou jako by ju larantella uštipla bola.

„Ale možná je offensívna komposícia, ktorá v prvých niekoľkých pádoch môže zbiť súpera?“

„Je.“

„A znáte takú?“

„Znám.“

„Je nepochybná?“

„V najviac pádoch, — nad sredním šachistom zväťša.“

Po tvári neznámej prešiel uspokojivý pocit a polial ju na chvíľocku sviežosťou.

„Je krátka?“

„So sredním hráčom málokedy trvá od polhodiny.“

Ženská kývla hlavou uspokojive.

„V kolkých hodinách možno je osvojiť si ju.“

„Jako kto.“

„Najdete dobrú žiačku.“

Poslednie slová naprúžily Icarolovu zvedavosť ešte viac.

„Najkratšie v 24 hodinách,“ odpovedal lahostajne.

„V menšom čase nemožno?“

„Ťažko.“

Neznáma ženská vzdýchla a medzi jej hlboký vdych zamiešal sa tichý výraz: „To nepomôže!“

„Cena hodiny?“

„Desať frankov.“

„Čas výučby?“

Icarolo vzal toľolku a prezeral v nej.

„Zajtrá o 9. ráno.“

„Neskoro — Icarolo — neskoro! Ešte dnes, dnes v tom okamžení počnite,“ vyvolala zúfanlivosťou hlasom, vstávajúc zo stoličky.

„To nemožno.“

„Pre všetko, čo drahé vám, prosím, počnite!“

Tento na prvý pohľad temer dobrodružný úmysel začal Icarola konečne i zanímať.

„Vysoká cena musí byť vašej stávky!“ hovoril chladne, vstanúc tiež.

„Neoceniteľná! Vynaložte svoje umenie, zkráťte čas a s výsledkom pre mňa prajným dostane sa vám odmeny prístojnej vašeho umenia!“

Icarolo pretiahol suchou rukou niekoľkokrát po vráskovitom čele a mlčky vyzval ju, aby vstúpila do šachovej školy.

Boly to tri pompózne etablované, jedna od druhej len troma dorskými stĺpmi, ktoré šachovými freskami ozdobené bely, predelené dvoranami. Mramorové stolíky stály temer v každom kúte, pri ktorých hrali učedníci i hostia Icarolovi šach. Ťažké žlté hodbovné záclony miernily veľkými krištálovými oblohami dnu padajúce svetlo, ktoré dúhovite iskrilo v krištálových bohatoramenatých lustrách. Perské čalúny kryly mosaikovou podlahu a hrubé hodbovné tapety prekážaly tej najmenšej ozvene. Šachisti nepretrhli tichosť. Vzdor tomu, že i tu nachodilo sa do pätnásť párov hráčov, panovala v dvoranách hrobová tichosť. Icarolo postúpil niekoľko krokov na bok a pritiskol na pravej stene malý, do očí temer nepadajúci gombík. Dlho nečakal. Po niekoľkých menšinách prikróčil k nemu so všetkou úctivosťou sriebrovlasý polozhrbený starček. Jeho zachmúrené čelo prezradzovalo hlbokú zamyslenosť.

„Partia sedemdesiata deviatá v najkratšom čase; offenzíva na strane prítomnej dámy!“ hovoril ticho Icarolo.

Starec uklonil sa pred neznámou ženskou a zmizol s ňou za radami dorských stĺpov.

Icarolo vrátil sa medzi svojich žiakov.

III.

Šach — matt.

Druhý november doniesol zase pošmúrnú hmľistú chvíľu a slnko neukázalo sa celý deň.

Ti, ktorí včera vykryvácali, boli šťastní, ale zo živých každý nosil na tvári vyrazenú obavu a hrôzu, obávajúc sa, či dnes nepadne nad nim visiaci Damoklesov meč. Najnešťastnejší boli tí, ktorí dnes čakali násilné prestrihnutie nití svojho života a ešte nešťastnejší od nich cítili sa byť jich príbuzní, ktorým ponechal trapný osud zaplakať pri jich šaffote a prežiť aspon dnes úžasné okamženie jich násilnej nevinnej smrti. Živí závideli mŕtvým. Nádeja pokojného prirodzeného zosnutia vyhynula zo srdca a zanechala v nich trápenie, obavu, strach, ktorý obživovaný bol každodenne opätovaným príkladom krvavých scén a obmedzila svoju trvácnosť v najlepšom páde na dnes. Celá bytosť života kolísala sa medzi hranicami: trapná svoboda, úžasný žalár, strašná guillotina. V požadovaní krvavých obetí závodil jeden deň s druhým a za šťastného pokladal sa len ten, kto dnes bol odpravený. Rozumie sa samo sebou, že v takýchto okolnostiach podávala sa zriedkavá príležitosť k povyzrazeniu, ale ju i zriedka kto hľadal. Lebo kto našiel vo vraždení zábavu? A keď i niekto zdal sa pri myseľ obveselujúcich príležitostiach najšťastnejšie vyrazenie, bolo to len

„Jak kdy w trudnym biegu i myśli ucisku
Spocznie kde już na chwile — choćby na mrowisku.“

Najnavštevovanejšie predtým divadlá spustly, lebo verejnou úžasnou drámou stala sa celá Francija; najhlučnejšie kaviarne onemely, lebo krajina stala sa veľkou krvaviarňou, v ktorej každá lepšia myšlienka primrela strachom na jazyku, alebo krvostrojom prefatá bola v gá-gore. —

I shromaždište najlepších a najprvnejších v meste šachistov, až podnes v ulici St. Honore jestvujúca kaviareň, utratila zo svojho dávnovekého chýru a zcvrkla sa na malú hospodu pre študentov a žurnalistov, stojacich v službe panujúceho systému. Jej obloky dovoľovaly rovný pohľad na vystavené opodial katovské lešenie, ktorého červení služobníci prebehúvali sem i tam ku alebo od svojej práci. — Temer každú hodinu vedené boli popod obloky ubohé, nešťastné obeť „podozrenia“ pred blízky, na ten čas v ulici tejto sídliacej tribunál. Sama teda poloha kaviarne bola dostatočnou k odstráneniu sa od

nej každého jemnocitnejšieho a šlachetno-myseľnejšieho navštevatela. Stala sa tedy shromaždištom len kameňných, ladových, bezcitných srdc, ktoré sa ľahostajne dívať môžu i na scény, nad jíchžto pohľadom preletí mráz cez kosti i tomu najodvážlivejšiemu a najchladnokrevnejšiemu.

Ešte neboly úplne dve hodiny popoludní. Tichý chladný dáždik začal mrholiť, slzy to neba nad nevinnými, ktorí o dve hodiny urobiť majú veľiký krok z časnosti do večnosti!

Ku spomenutej kaviarne kráča voľným krokom, temer popri samom popravisku nevelká, do dlhého šedivého plášta zaobalená mužská osoba. Na mestisko, ktoré každý s hrôzou ohliadne, on ani nepozrel. Jeho tvár bola pláštom zastrená, klobúk hlboko do čela vtisnutý tak, že krom hlbokých malých, blyštiacim pohľadom nemilo na človeka účinkujúcich, do zeme upretých očí, nič z nej vidno nebolo. Po zovňajšku súdiac náležal muž tento triede remeselníckej. Neobzrel sa na nikoho, na to miesto ale každý na neho, ale každý nejakým pohľadom, ktorý javil strach i opovrzenie. Všetko vyhýbalo sa mu z ďaleka.

Tento človek, plný tajností, ktorý každodenne medzi 2. a 4. hodinou popoludní navštevoval spomenutú kaviareň, je Robespierre, ktorého charakteristika je až do dnes hádkou psychologie a historie. Najväčší svojho času republikánsky fanatik, zvedený pýchou a panovitostou, považoval moc svoju za kotvu republiky a katove ruky za oporné stĺpy tejto moci; osoba to bez významného prirodzeného nadania a skvelého talentu, no dost mocná i zručná za demagoga i tyrana. Tento pokrytec v svojej krvožíznivosti dvoril luze, v konvente rečou samovládneho mocnára hovoril a bez rozdielu všetko, čo vókol neho sa povznášalo, víchrom porážal; on bol vo svojej krvavej všemohúcnosti najstrašnejší výraz toho času, charakter, jaký len taká revolúcia zplodíť i povzniesť môže; predmet úžasu i hnusoby, ale nie opovrzenia. Vôbec sú jeho ťahy zahalené ešte vždy tajnou mráкотou a jeho rýchle prebehnutie cez javisko svetového divadla základne ho poznať nikdy nedôvoly. Temer naklonený by bol človek

uznať ho za slepý orgán démonskej moci, alebo za bezvoľný korbáč nad Franciou držiaci v rukách bezcitnej Nemesy. Nechybuje síce ani na takých historiografoch, ktorí tvrdia, že to plod Prozretelnosti ešte len v rozvoji, miernejší lež jeho spoludruhovia, a myslia, že keby sa bol úplne rozvinul, alebo inými slovami, svoju moc a vládu úplne a dostatočne upevnil, bol by na francúzsky trón posadil miernosť a spravodnosť. Mienku túto zakladajú na jeho podivuplnej jednoduchosti v živote i obcovaní a na jeho statočnosti, čistote a vzdialenosti od všetkej nevernosti, krádeže a ziskuchtivosti. Možno. Ale kto zná, či keby bol na trón jako pokojný panovník zasadol, neboly by i tieto dve krásne jeho ctnosti jako nepotrebné viac náličnice padly? Zprvu delil sa v moci s Dantonom, ale o nedlho podporovaný všemožne Callotom d' Herbois, Billand-Varennes-om a Barrére-om, vytisnúc a opanujúc toho stal sa hlavou konventu, predsedom „blahobytného výboru“ a tým samým vševládnu rukou, ktorá za osemnásť mesiacov vládla ukrutným spôsobom nad životom i smrťou ubohých Francúzov, rukou, ktorá zroniac hlavu Ludvikovi XVI., bola dost smelá zosniať i hlavu peknej M. Theresiinej dcére a sestre dvoch cisárov, manželke nešťastného Ludvika, Marii Antoinette; dost zaslepená usmrtiť i sestru Ludvikovu, nevinnú Alžbetu; dost predpojatá guillotinou vyhasiť i mladý život utešenej princiesny Lambally, ktorej potom bladá krvavá, dlhými čiernymi vlasami obvinutá hlava vandalským spôsobom pred jeho oblok s triumfom na bodáku donesená bola.

Nenie teda divu, že na túto živú kameňnú sochu najhrôznejšie scény neurobili pražiadneho dôjmu a srdce krušiaci výhľad z kaviarne ho od každodennej šachovej partie neodstrašily. Ačpráve viac k planším jako k lepším sachistom patrila, bola preca táto hra najmilšou jeho zábavou. Nehral s náruživosťou, preto keď prehral, čo sa najčastejšie stávalo, nepohlo jeho flegmu, keď ale podarilo sa mu vyhrať, naplnilo ho to radosťou, ktorá vyrazila sa na okamženie ešte i na jeho ináče výjavom citu ťažko dostupnej tvári. To bolo hádam jedinké okamženie, kde sa usmial.

Ku hre nikdy nikoho neoslovil, ale angažovaný prijal hru s nemou vďačnosťou. Pri hre krom slova „šach“ nikdy viac neprehovoril a jak prehral, hral najviac dve partie, jak ale vyhral, jednu z nich a keď času stávalo, i tretiu. Na miesto, kde on sedával, druhý nikdy nesadol a keď s odbitím druhej hodiny on ho zaujal, našiel už figury popostavované. Často musel dlho vyčakávať, až sa niekto prihlásil, ktorý s nim hru začal, lebo výbornejší šachistovia neradi podujímali s nim, znajúc jeho povrchnosť, slabší ale báli sa ho.

Vošiel a mlčky sadol na svoje obyčajné miesto. Chcela to tak náhoda, alebo stalo sa to nárokom, že dnes figurky rozostavené ne-našiel? To nepohlo jeho chladnú flegmu. Vybral i kládol. Bolo hotové, ale nikto z prítomných neblížil sa k jeho stolíku. Hostia vchádzali čím dial hŕfnejšie, ale nikto nechcel byť protivníkom úžasného diktátora. Jeho zrak behal po daske, sledil pomedzi figury svoje i protivné, jakoby proboval isté vyrátané kroky k porážke. Prestal a oprúc sa na operadlo sedadla, uprel meravý zrak na podobizeň Maratovu, ktorá na odpornej stene proti nemu visela. Mimovoľne vzala jeho pravica medzi suché prsty kráľa, i pohrávala sa s nim, jakoby v prirodzenosti jeho ležalo bolo, zahrávať sa životmi monarchov.

Práve v tom okamžení vošiel dnu mladý človek malej postavy, ktorého hladká tvár mala na sebe voľačo pannenského. Zosňatím bársonovej čiapky rozsypaly sa zpod nej havranné kadery. Veľké belavé oči zasliedily po prítomných. Zdalo sa, že našly, čo hľadaly. Nápadne chladno-bladú barvu tvári zamenila horúčková červenosť a na to ešte väčšia bladosť. Nemo prikrečil k Robespierrovmu stolíku i urobil prvý krok ľavým koňom pred kráľa.

Bez všetkej poznámky prijal Robespierre ponuknutý mu acquit.

Hra sa začala.

V ohromných dvoch dvoranách panovalo hrobové ticho, ktoré neprerušil len dych hrajúcich sa a šuchot potahovaných figuriek.

Niektoré šach rád hrá, niektoré sa naň len rád prizera. Tak je to všade, tak bolo i tu. Vokolo stolíkov stálo viac menej sa prizera-

júcich. Poslední začali sa hromáždiť i okolo Robespiera a jeho súpera. To hráčov nepomýlilo. Hra kamdial viac sa zamotávala, a napnutie hrajúcich i prizeraajúcich sa rástlo. V tvári mladíka pracovaly svalky zimničným potrhovaním; tvár Robespierrova bola tichá, pokojná až do podivu. Mladíkove kroky prizradovaly nevšednú sbehosť; ale i Robespierre hral s neobyčajnou u neho rozvažitosťou a zručnosťou. Konvulsivné zachvenie, pochodiace alebo z netrpelivosti, alebo zo strachu nad možnosťou stratenia — ačpráve šlo len o česť — zmôhlo sa mladíka za každým temer ťahom; srdce jeho pracovalo s neobyčajnou živosťou. Jeho maličká mäkká ruka triasla sa. Nie div, veď hral sa s najkrvavejším tyranom, u ktorého ani tá možnosť nebola ďaleká, pomstiť svoju ztratu šachovej cti žalárom alebo práve smrťou mladíka. Monotonný klepot stenových hodín odsielal chvíle trápnej netrepezlivosti do nekonečného mora večnosti a privádzal chvíle ešte trápnejšej nejistoty.

„Šach,“ vyriekly polohlasne s obavou a zachvením mladé ústa.

U prizeraajúcich sa nastúpil nápadný pohyb. Mnohí odstúpili. Porážajúci zrak Robespiera spočinul na belavých očiach mladíka. Okamžite sklopil jich poslední jako pri pohľade basiliska.

Tri kroky urobili sa z oboch strán.

„Matt,“ vyrazil temne mladík, zapierajúc behúňom posledniu cestu Robespierrovmu kráľovi a nejaký desný pocit, jako tlačiaci na prsách mora, zmocnil sa jeho srdca.

„Znamenite hráte, občane,“ preriekol zvonovým hlasom Robespierre, ktorého obyčajom bolo, favorisujúc ľudu, nikdy neužívať slovo „pane,“ a ruka jeho dotkla sa ruky mladíkovej. Zimničné zachvenie a mráz preletel po celom tele poslednieho.

„To výborne ukrytý matt,“ doložil chladnokrevne, hľadiac na tvár mladíka, ktorého vybl dnuté perny podivne sa potrhávaly.

Robespierre hodil zrakom po hodinách.

„Ešte jednu, občane, — ale,“ doložil s nepatrným pohybom spodnej perny, „pre lepšíu zanosť ustáťte cenu!“

Po krátkom váhaní zmocnila sa mladíka patrná odvaha. S istou resignáciou obrátil svoje veľké oči na protivníka, jakoby čítal chcel v jeho tvári, či dostojí slovu. No Robespierrova nezlomnosť slova a sľubu bola všeobecne známa, ale jeho dnes prvá angaža nepochopená.

Na námestí shromažďovali sa zástupy ľudstva zvätša divej luze patriaceho, i tiskly sa ku štafáži, kde katanskí sluhovia upravovali vozmú guillotinu. Mladíkov zrak padol do obloka i zlomený bol neobýčajným bôlom. Na to obrátil sa po blízkych hodinách, i stálo ho značného napnutia síl, aby ukryl konvulzívne potrhávanie údov.

„Hrajme teda o život jedného človeka,“ riekol s obavou, ale nie bez náruživosti.

Všetko toto bolo udalosťou jedného okamženia.

Okolostojáci strpli a sám Robespierre hodil podivným zrakom po mladíkovi, ktorého vniutornosti sa triasly a srdce rýchle a temer hlasne trepotalo.

V nemom usrozučení kládol Robespierre padnuté figurky a pritiahnuc stoličku bližšie ku stolíku s patrným nepokojom nahol sa nad šachovú dasku i vyriekol rozhodné:

„Začnite!“

Podivný princíp tohoto divného muža! Jakoby bol chcel všetku alebo zodpovednosť za úžasné následky merave prevedených myšlienok a úmyslov preniesť na druhého, alebo pokúšave forcirovať Štastenu, neurobil sám nikdy v ničom zjavnú iniciatívu, ale umele najdúc si za prosriedok k vyvedeniu svojich čiernych nedostupných úmyslov vhodné k tomu osobnosti. dával všetko skrze nich začínať, začaté ale prevádzal s nezlomnou energiou, meravou neústupnosťou a vypočítanou dôslednosťou. Nezačínal nikdy ani šach. V tomto jednom princípe bol si všade a vždy dôsledným. Známkou je to chatrnejších, ale za veľkých platí chcejúcich duchov a takým bol i Robespierre.

Figury začaly svoje vyrátané behy a skoky. S nápadnou síce netrpezlivosťou, ale zdvojnásobnenou pozornosťou hraly obe strany. Napnute čakalo všetko, ako zkončí sa tento podivnej ceny podivných ľudí závod. Hrat

o ľudský život, to mohol len Robespierre; ale kto ten mladík a jaká jeho moc a vláda, že podujíma, ba práve podáva cenu najdrahšieho na svete, ktorým, jako hovorievalo sa vtedy vo Francii: „len Bôh a Robespierre vládne?“

Asi dvadsať minút trvala táto trapná napanosť.

Podivný mladík zatiahol behúňom a odvážne „šach — matt“ pretrhlo izbovú tichosť.

„Tá istá chyba!“ vyriekol náružive Robespierre, odstrčiac hnevive stojace ešte figury od seba.

„No — a teraz?“ doložil mrzute oprúc prísny sršiaci zrak svoj na trasúceho sa mladíka.

„Milosť, milosť — pre grófa Luigay G., ktorého hlava o polhodinu padnúť má pod guillotinu!“ vyriekol so slzami mladík a vstávajúc zo sedadla podával k podpisu už hotové omilostenie.

Robespierre vzal a nemo hľadiac na papier, vystrel mechanické pravú ruku.

Prítomný kaviarnik doniesol pero a černidlo a Robespierre podpísal svoje meno.

„Tak,“ doložil mrazive, „teraz zvedavý som na vaše meno, občane!“

„Občianka, prosím,“ doložil mladík, skladajúc netrpezlivo podpísaný papier, „občianka, a síce nevesta vyhrateho grófa!“

Nemý výraz zadivenia usadil sa medzi ladové ťahy tváre Robespierrovej a ostrý pohľad do modrých veľkých očí mladuchy javil obmysel, pochodiaci z nerozvážnej prenáhľenosti.

„Vďaka, vďaka!“ vyrazila šťastná Marietta a rýchlym krokom opustila kaviareň, do ktorej pred päť štvrtami hodiny s toľkým strachom bola vstúpila

Na blízkom námestí malo sa práve začiat krvavé dráma. Všetci odsúdenci stáli vókol lešenia, pripravení odísť do večnosti.

Nemým úsilím predrala sa Marietta cez zástupy ľudu.

Šaffot otáčajúci Sansculotti zavreli jej ďalšiu cestu.

„Milosť, milosť!“ vykrikla úpenlive, dvíhajúc do výšky nad žitie drahší jej dokument.

Komissár „bezpečnostného výboru,“ ktorému doručené bolo omilostnenie, kázal grófovi Luigni G. vystúpiť z radu odsúdcov.

Kto opíše radosť Marietty, vezúcej sa s vyhratým na šachu zasnúbencom svojim?

A kto opíše radosť šťastného Icarola, prijavšieho za jeho výsledkoplne umenie dvadsaťtisíc frankovú odmenu?!

Preložil *Petruškin.*

Generál Skobelev.

(Vyobrazenie na strane 57.)

Popri generálovi Gurkovi, ktorý práve tak jako nekdý vodca Debič zasluhuje čestné prímene „Zabalkánsky“, žiaden iný generál ruský svojou horlivosťou, ráznosťou a osobnou odvahou tak sa nevyznamenal, jako general-lieutenant Skobelev, ktorý v tom dôstojenstve je najmladším generálom ruským, majúť teraz len 38 rokov! Mladý to ešte muž, no veľký bohatier!

Michal Dimitrievič Skobelev pochádza zo starej šľachtickej rodiny ruskej. Vojského svojho vzdelania nadobudol si na petrohradskej vojanskej akademii, kde sa vyznamenával tým, že praktické úlohy neobyčajno chytre chápal a rozlušťoval. Krátko pred výpravou Rusov proti Chyve, teda asi roku 1871, stal sa dôstojníkom. Už v tejto výprave vynikal svojou rozhodnosťou, nevšedňou udatnosťou a ostrovtipom; i rýchle postupoval vo vojanských hodnostach, kráčal od toho času až po dnes ustavične cestou slávy, preto sa mu v terajšej rusko-tureckej vojne dostalo dôležitejšie vodcovstvo nad oddielom dost samostatne operujúcim. Pri prvom a druhom útoku Rusov na Plevno kryl Skobelev ľavé krydlo armády Krüdenerovej. Udatná odvaha Skobeleva rozmnožila síce počet obetí, ktoré padly vtedy pri Plevne; no ku cti jeho musíme rieciť, že nastalo sa to jeho vinou. Veď je Skobelev generál, ktorý bojište pozoruje z bezprostrednej blízkosti a vyskumávajúc ho, dovedie pri všetkej svojej odvahe múdre šetriť životy svojich bojovníkov. Keď vidí, žeby so svojim mužstvom nemohol nič dosiahnuť, hľadá chytrou tomu sa vyhnúť. Tak obdržal po nešťastnej bitke u Plevna rozkaz, aby attakoval Lovec; Skobelev vyhlásil útok na Lovec za nemožný a nepodnikol ho. Pozdejšie ale, použijúc okolností k tomu priaznivých, uderil na Lovca a dobyl ho so ztratami pomerne nepatrnými. Najviac meno jeho sa preslávilo pri trefom útoku na Plevno, dňa 11. septembra 1877., kde velel ľavému krydlu a po krvavom boji zmocnil sa dvoch dôležitých redút tureckých na južnej strane a tým ohrozoval spojenie sa Osmana bašu so Sredcom, zkaďe jedine sa mu môže dostať pomoci, jak mužstva tak i potrieb válečných

a potravín. Preto Osman nasledujúceho dňa celým svojim dôrazom vrhol sa na sbor Skobelevov, no narazil na neočakávaný odpor. Rusi riadili sa dľa príkladu svojho bohatierskeho vodcu, ktorý ustavične bol v najprudšom boji, bránili sa jako leví, že temer polovica vojska padla buď ranená lebo usmrtená. Ale vyžiadaná pomoc neprišla a tak Rusi ustupujúc pred premocou, museli sa konečne opäť vzdaf dobytých postavení. V krvavom boji tomto padlo pod ním šesť koní. Keď čítame o tom vierohodnú zpravu jedného anglického dopisovateľa, zdá sa nám, jakoby sme žili v bájnóm kraji našich pohádk. Nemôžeme, pravda, zpravu tú, pojednávajúcu o priebehu celého boja toho dňa, tu celú opakovať, vynímame z nej preca aspon niekoľko riadkov, ktoré zajiste sú vzácnym príspevkom ku charakteristike statočného generála. Keď bol zúrivy boj opísal, hovorí rečený dopisovateľ: „Sretol som Skobeleva. Uniforma jeho bola zablatená a zaprášená, šabla prestrelená, tvár dýmom a prachom znetvorená, oči krvou zaliate; jeho rád svätajurský bol zohýbaný a skrútený, rukávy na kabáte byly rozodrané a krvou postriekané. Nehovoril — sipel. V noci videl sem ho druhýraz. Ležal vo svojom šiatre a bol celkom pokojným. Hovoril: „Čo som mohol, urobil som. Viac vykonať nemôžem. Moje vojsko je skoro zničeno, dôstojníci zahynuli, odopreli mi všetku posilu.“ „Prečo odopreli vám posilu? Kto bol toho vinným?“ „Nevinním nikoho“, odpovedal, „bola to vôľa Božia!“

I otec Skobelevov je vojakom udatným, ktorý vyznačil sa už v Krymskej vojne; teraz je generál-leutenantom a nachádzal sa tiež na bulharskom bojišti.

Neobyčajná odvaha generála Skobeleva mladšieho a jeho vzácné šťastie, že ačkoľvek bol vo svojej bielej rovnošate v opravdivom daždi kulí a behom terajšej vojny už sedem koní bolo pod ním zastreleno, dosiaľ ani jedného poranenia z bojišta neodniesol, — sú toho príčinou, že vojaci tureckí a snaď i mnohí ruskí, považujú ho za jakúsi vyššiu, nezraniteľnú bytnosť.

Drinopol.

(Vyobrazenie na strane 68—69.)

Mesto starobulharské Drinopol, drevne Uskadoma, leží za Balkánom v sredu rozsiahleho údolia, kde rieka Marica, posilená Tundžou, na juh sa zatáča, aby spiechala v tisícorych zákrutách k moru Egejskému. Početné mestá a dediny pokrývajú túto rovinu a bohatou zeleňou porastlé svahy a strane výbežkov pohoria Rhodope a Isteandže. Ale najkrajšou ozdobou tejto krajiny je Drinopol sám. Leží mesto toto na návrší asi 270 stóp vysokom a ovláda celé okolie, súc z niekoľkých strán vodou obklopené a chránené. Od roku 1366 do 1453 bolo tu sídlo tureckého sultána a ešte podnes vypína sa za mestom na brehoch Tundže, prosred zahrád a cyprišových hájov, niekdy tak nádherný sultánov palác, teraz už z polovice zbořený Štary Seraj. Prosried mesta vypína sa mešita Selima II. Je to najkrajší chrám islamu. Jeho ohromná kupola spočíva na porfyrových stĺpoch a je vyššia než chrám Sofie v Carihrade. Ďalej za-

sluhuje spomienky mešita Bajazida II. s krásnou klenutou kupolou, nad ktorou vyčnievajú dva štíhle minarety, jako i mešita Murada II., Uč-Serfeli zvaná, majstrovská to práca orientalského staviteľského umenia, okráslená 9 kupolami a štyrmi minarety. V Drinopole je najväčší a najkrásnejší bazár celého Východu. Domov má Drinopol skoro 20.000, obyvateľstvo dľa národností rozdeleno je asi takto: Turkov 60.000, Grékov 30.000, Bulharov 20.000; ostatní sú Arméni, židia a rôzne národy. Dejepis všetkých storočí pripomína mesto toto, ktorého pôvod padá do dôb bájočných a pričítuje sa Orestu, synovi Agamemnonovmu, ktorý vraj prvý usadil sa v tomto kúte Thracie a založil toto mesto, ktoré vraj nazval Orestea či Orestias. R. 1360 padol Drinopol Turkom pod Muratom I. do rúk. R. 1829 zaujal ho Debič-Zabalkánsky; v poslednej vojne padol Drinopol do rúk ruských dňa 20. januára tohto roku.

Listárenň redakcie a administrácie.

P. Vajanský. Zaslánú báseňku nemožno bolo uverejniť, lebo už inde vyšla. — P. dr. R. P. vo V. Obrazy príšly. Dobrý to úmysel. Listovne viac. — P. A. B. v B. Práčičky Vaše nehodia sa do „O.“ Citajte usilovne; cvičte, vzdelávajte sa ďalej. — P. J. J. v P. Pravdu máš. Turgenev má byť našim vzorom. — P. H. B. v O. Sľúbené od pp. T. a Cyr.

B. čakám. — P. F. K. Prečo nepíšete? — P. J. K. v B. A nič viac? „Pltník“ zadriemal? — Mnohým priateľom, ktorí pri zomretí môjho nezapomenutelného otca Štefana Truchlého (* 1814 20.8, † 1878 2.3 vo Sv. Antole), bývalého kr. baňského úradníka, svojej sústrasti v listoch na mňa upravených výraz dali a tým žiaľ môj zmiernili, ďakujem čo najsrdečnejšie.

P. T. ctenému obecnstvu „Orla.“

Číslo týmto zakončujem prvé štvrtrocie IX. roč. „Orla,“ i lúčim sa s velacteným obecnstvom, ktoré od založenia časopisu tohto svojou rodolubou priazňou voždy naklonené mi bolo a už duševne, už hmotne v ľudomilných a vlasteneckých prácach vydatne ma podporovalo. Odstupujem zrazu od vydávania a usporiadovania jediného nášeho bell. časopisu nie následkom nedostatku duševnej alebo hmotnej podpory zo strany ct. obecnstva slovenského, lež odstupujem nútený nepredvídanými, mimo mojej vôle a sily ležiacimi okolnosťami; i ubezpečujem všetkých predplatiteľov „Orla,“ že jejich uprávneným požiadavkam všestranne vyhoveno bude.

Touto cestou vyzývam úctive všetkých pt. pp. odberateľov „Orla,“ ktorí mi posiaľ dlhujú, aby všetky svoje nedoplatky čo skôr doposiaľ mi ráčili.

Pán Bôh s nami a zlé preč!

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):
 Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla,“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knižlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.